

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Integrace dětí z dětského domova do života

Vypracovala: Marie Placáková
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková
České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 31. 3. 2014

.....

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá odchodem dětí z dětského domova. Cílem práce je zjistit, jak prožívaly děti z dětského domova odchod do samostatného života a jak probíhá odchod dětí z konkrétního dětského domova a příprava na něj. Teoretická část se zabývá výchovou dítěte v rodině, věnuje se náhradní výchovné péči, zejména pak ústavní výchově a představuje odchod dětí z dětského domova a projekty, které mohou mladým odcházejícím pomoci při integraci do běžného života. K naplnění výzkumných cílů je použita technika polostrukturovaných rozhovorů, které jsou zpracovány pomocí otevřeného kódování.

Klíčová slova

Rodina, ústavní výchova, dětský domov, odchod dětí, pomáhající projekty

Abstract

The bachelor thesis deals with the departure of children from children's home. The aim is to find out how how experienced children their leaving children's home to independent life. The next aim is to find out, how is a leaving in a particular children's home and preparing for it. The theoretical part describes children growing up in a family, tells about substitute care, especially about institutional care, about leaving children's home and about contributing projects that can help young people after leaving children's home with coming to a normal life. To meet the research objectives is applied a technique of semi-structured interviews, which are processed using open coding.

Keywords

Family, institutional care, children's home, leaving children's home, contributing projects

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Olze Vaněčkové za odborné vedení této bakalářské práce, za její cenné rady, ochotu a trpělivost, kterou mi věnovala.

Mé díky patří i rodině a lidem, kteří jsou mi nablízku a jsou mi oporou po celou dobu studia.

OBSAH

1 ÚVOD	- 8 -
2 VÝCHOVA DÍTĚTE V RODINĚ	- 11 -
2.1 Funkce rodiny	- 12 -
2.1.1 Biologicko-reprodukční funkce	- 12 -
2.1.2 Sociálně-ekonomická funkce	- 13 -
2.1.3 Výchovná funkce	- 13 -
2.1.4 Socializační funkce	- 13 -
2.2 Typy rodiny	- 14 -
3 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE	- 16 -
3.1 Náhradní rodinná péče	- 16 -
3.1.1 Formy náhradní rodinné péče	- 17 -
3.1.2 Problematika náhradní rodinné péče	- 20 -
3.2 Ústavní výchova	- 21 -
3.2.1 Zařízení provádějící výkon ústavní výchovy	- 22 -
3.2.2 Problémy s budoucností u dětí v dětském domově	- 24 -
3 ODCHOD DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA	- 26 -
4.1 Legislativa odchodu dětí z dětského domova	- 26 -
4.2 Život po odchodu z dětského domova	- 27 -
4.2.1 Bydlení po odchodu z dětského domova	- 28 -
4.2.2 Specifika dětí z dětského domova	- 30 -
4.3 Obtíže po odchodu dětí z dětského domova	- 31 -
5 POMÁHAJÍCÍ PROJEKTY	- 34 -
5.1 Projekt STARTOVNÉ DO ŽIVOTA (Nadační fond Livie a Václava Klausových)	- 34 -
5.2 Projekt ŽIVOT NANEČISTO (Múzy dětem, o. s.)	- 35 -
5.3 Projekt ŠANCE PRO SNADNĚJŠÍ START DO ŽIVOTA	- 37 -
5.4 DOM (DOM - Dům otevřených možností, o.p.s.)	- 37 -
6 REALIZOVANÉ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	- 39 -
6.1 Cíle empirické	- 39 -
6.2 Formulace výzkumných otázek	- 39 -
6.3 Metodika výzkumného šetření	- 40 -
6.4 Charakteristika výzkumného souboru	- 41 -
6.5 Průběh šetření a způsob zpracování dat	- 42 -
7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ POLOSTRUKTUROVANÝCH ROZHOVORŮ	- 43 -
7.1 Dětský domov a školní jídelna Sázava	- 43 -
7.2 Odchod dětí z Dětského domova Sázava	- 44 -
7.3 Výzkumné šetření – anamnéza informantů	- 45 -
7.3.1 Informant č. 1	- 45 -
7.3.2 Informantka č. 2	- 46 -
7.3.3 Informantka č. 3	- 46 -
7.3.4 Informant č. 4	- 47 -
7.3.5 Informantka č. 5	- 48 -
7.4 Výzkumné šetření – otevření kódování	- 48 -
7.4.1 Kategorie 1 - Odchod od rodiny	- 49 -
7.4.2 Kategorie 2 - Život v novém prostředí	- 51 -
7.4.3 Kategorie 3 - Kontakt s původní rodinou	- 53 -
7.4.4 Kategorie 4 – Odchod z dětského domova	- 55 -
7.4.5 Kategorie Samostatný život	- 56 -
7.4.6 Kategorie Doporučení pro odcházející děti	- 58 -
8 ZÁVĚR	- 60 -
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	- 63 -
SEZNAM PŘÍLOH	- 67 -

SEZNAM ZKRATEK

ATD. – a tak dále

ČR – Česká republika

DD – dětský domov

DDÚ – dětský diagnostický ústav

NAPŘ – například

NRP – náhradní rodinná péče

TJ – to je

TZV – takzvaný

1 ÚVOD

Teprve v dospělosti se ukáže, jak jsme si vedli v dětství. Období dětství je pro další život rozhodující – může být oporou nebo překážkou. Je důležité, co bylo pro náš budoucí vývoj určující – ztráta a bolest, nebo láska a úcta? Ačkoliv jsme si všichni vědomi toho, že dětství je kritickým obdobím našeho života, děti jsou stále ignorovány, manipulovány, zneužívány a opouštěny.

Helmut Kutin, President SOS Kinderdorf International¹

Dospívat v rodině a postupně se osamostatňovat patří k přirozenému vývoji dítěte. Ne však každé dítě má to štěstí vyrůstat v rodině. V České republice se v současnosti vyskytuje vysoký počet dětí, které jsou vychovávány v institucionální péči. Mezi zařízení, kde tyto děti žijí, patří i dětské domovy, které po dovršení dospělosti či po ukončení studia opouští desítky svěřenců.

Ústavní výchova představuje v České republice jednu z forem náhradní péče. Ukládá se především v případech, kdy dochází k vážnému selhání rodiny, která již nemůže řádně zabezpečit výchovu dítěte a v úvahu již nepřípadají ani jiná výchovná opatření.

Jedním z největších problémů, které s sebou ústavní výchova přináší, je odchod mladých dospělých do běžného života odehrávajícího se za „zdmi“ dětského domova. Téměř ze dne na den se ocitnou ve světě dospělých, kde se o sebe musí postarat samy bez pomoci rodiny. Musí zvládnout spoustu činností, které ve svém životě v dětském domově nezažily, a které dítě vychovávané v rodině zvládá lépe.

Přestože mají dětské domovy v České republice dlouhou historii, dodnes neexistuje metodika, jak děti na odchod připravovat. Každý dětský domov se k tomuto problému musí postavit individuálně a bohužel ne každý dětský domov zvolí správnou metodu přípravy dětí na odchod.

¹ KUTIN, Helmut. Sos-vesničky: O sdružení. [online]. [cit. 2013-10-10]. Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/o-sdruzeni/>

Bakalářská práce je členěna na dvě části – teoretickou a empirickou. První část, teoreticky orientovaná, je zaměřena na vytvoření uceleného přehledu poznatků o teoretických aspektech tématu odchodu dětí z dětského domova, který je nezbytný pro zpracování části empirické. Zabývá se výchovou dětí v rodině, věnuje se formám náhradní rodinné péče. Ukazuje problémy, které nastávají při odchodu dětí z dětského domova a jejich integraci do běžného života a představuje projekty, které dětem pomáhají připravit se na život mimo prostory dětského domova.

Empirická část bakalářské práce se prostřednictvím výzkumného šetření věnuje odchodu dětí z dětského domova. V empirické části jsou popsány cíle výzkumného šetření, blíže specifikována metodika výzkumného šetření, postup a zpracování dat, je charakterizován výzkumný soubor a jsou položeny výzkumné otázky.

Obecným cílem práce bude analyzovat teoretický obsah, což představuje zároveň východisko pro naplnění hlavního cíle práce: zodpovědět otázku, jak prožívaly děti z dětského domova odchod do samostatného života a jak probíhá odchod dětí z dětského domova a příprava na něj?

K naplnění výzkumných cílů byl zvolen kvalitativní přístup, metoda polostrukturovaného rozhovoru.

A TEORETICKÁ ČÁST

Znalost slov vede ke znalosti věci.

Platón

Cíle teoretické

Cílem teoretické části bakalářské práce je vymezení a zpracování teoretických východisek práce. Tyto cíle zahrnují seznámení se s odbornou literaturou, analýzu textů autorů, kteří o tomto tématu publikovali, studium prací zaměřených na realizovaná výzkumná šetření na téma odchod dětí z dětského domova. Cílem je seznámit čtenáře s tématem odchodu dětí z dětského domova. Další cíle obsahují vymezení pojmu rodina, seznámení s jejími funkcemi a typy.

Teoretická část dále představuje náhradní výchovnou péči, zabývá se odchodem dětí z dětského domova a problémy s ním spojenými a představuje organizace, pomocí jejichž projektů je možné děti na odchod z dětského domova lépe připravit. Celá teoretická část je koncipována tak, aby u kapitol byla patrná jejich návaznost a čtenář se tak mohl postupně seznámit s celou širší problematikou, jež je stavebním kamenem výzkumné části.

Potřebné informace byly čerpány formou analýzy textů autorů, kteří jsou uvedeni v seznamu použité literatury. Teoretickým východiskem je skutečnost, že dosud není jednoznačně vymezen přesný postup, který by mohl být aplikován při odchodu dětí z dětského domova.

Problematice odchodu dětí z dětského domova z hlediska teoretického i praktického se věnuje i řada autorů ve svých publikacích, např. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní* (Z. Matějček, 1994), *Sociální pedagogika*. (M. Procházka, 2012), *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny* (Z. Matějček, 1999), *Ústavní péče* (O. Matoušek. 1999).

2 VÝCHOVA DÍTĚTE V RODINĚ

Oženit se, založit rodinu, přijmout všechny děti, jež přijdou, zachovat je na tomto nejistém světě, a dokonce, bude-li to možné, je trochu vést, to je podle mého přesvědčení nejzazší meta, jíž může člověk dosáhnout.

Franz Kafka

Úvodní myšlenky F. Kafky nám naznačují, že rodina je vnímána jako velice křehká a zároveň velmi významná instituce již velmi dlouho. Rodina má pro zdravý vývoj jedince nesmírný význam, plní v tomto kontextu široké spektrum funkcí a rolí, a je proto vnímána jako naprosto unikátní prostředí. O obecném respektu k významu rodiny svědčí nepřimo i to, že společnost ji bere ve svou ochranu a vyjadřuje tento svůj postoj formálně a fakticky v podobě zákona o rodině.²

Rodina je zřejmě nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plazení a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není třeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat na život. Na otázku, co je to „rodina“, nám jinak odpoví právník, jinak sociolog, jinak demograf a národohospodář. Ale co nám k tomu řekne dítě samo, či co by nám řeklo, kdyby to dovedlo vyjádřit naší dospělou řečí? Musíme se ho ptát trochu oklikou, tj. psychologickými zkouškami a testy a psychologickým rozbořením jeho vlastních spontánních nebo navozených projevů. Poté můžeme zjistit, že z hlediska dítěte nejsou vnější znaky rodiny příliš důležité. Rodinou pro dítě může a nemusí být situace, kdy se o ně stará jedna osoba nebo více osob, kdy jsou vzájemné svazky jedněch s druhými zákonem potvrzeny či nepotvrzeny, kdy děti jsou takzvaně vlastní či nevlastní atd.³

Druhý poznatek nám říká, že má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce v osobnost zdravou a společností užitečnou, potřebuje vyrůstat v prostředí stálém a citově příznivém, vřelém, přijímajícím. Z toho plyne, že dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle „jeho“ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice.⁴

² PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80247-3470-5, s. 101

³ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6, s. 15-16

⁴ Tamtéž, s. 16

Rodinu lze chápat jako malou instituci, která však plní velmi důležité a těžko nahraditelné funkce.

2.1 Funkce rodiny

Ve výkonu svých přirozených funkcí není role rodiny plně nahraditelná žádným jiným subjektem.

Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní.⁵

2.1.1 Biologicko-reprodukční funkce

Biologicko-reprodukční funkce zabezpečuje udržení života početím a porozením nového člověka (nejde jen zplodit a přivést na svět dítě, ale zabezpečit mu všechny potřebné podmínky pro život a pro jeho další vývoj).

Rodina je považována za neoptimálnější prostředí pro realizaci reprodukce lidského druhu. Narození dítěte dotváří smysl lidského života, dává mu nový individuální význam, je šancí pro další rozvoj partnerských vztahů a staví před člověka nové výzvy a cíle.

Současná realita v sobě obsahuje signály, jež napovídají o proměně této, dříve samozřejmé role rodiny. V dlouhodobé perspektivě dochází k odkladu porodnosti, mateřství, dále k nárůstu počtu jedinců, kteří se vědomě rozhodli nemít dítě, a také roste počet párů, které po dítěti touží, ale tento dar je jim odepřen.⁶

⁵ *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Editor Blahoslav Kraus, Věra Poláčková. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 2001, 199 s. ISBN 80-731-5004-2, s. 79

⁶ PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80247-3470-5, s. 103

2.1.2 Sociálně-ekonomická funkce

Na rozdíl od předchozí sféry není sociálně-ekonomická funkce rodiny však bezprostředně závislá na přítomnosti dětí. Vychází z principu, že rodina ve společnosti existuje jako integrální sociální skupina i ekonomický subjekt, v němž je společně zajišťována materiální existence jeho jednotlivých částí – členů rodiny. Hospodářský význam rodiny lze spatřovat v několika směrech. Navenek je rodina významným spotřebitelem, ale též tvůrcem ekonomických hodnot. Z vnitřního hlediska lze ekonomickou funkci rodiny vyjádřit jako schopnost zajistit ekonomické a sociální podmínky pro zajištění a realizaci potřeb svých členů.⁷

2.1.3 Výchovná funkce

Jedním z hlavních účelů rodiny je výchovná péče o děti. Cílevědomé a záměrné snahy rodičů vedou k naplnění výchovné funkce rodiny, kdy jde o jedinečnou a neopakovatelnou příležitost předat svým potomkům hodnoty a normy společenského chování, vést je ke vzdělávání a k sebevýchově a stát se pro ně výchovným vzorem i oporou v situacích, kdy to budou sami potřebovat. Jádrem schopnosti vychovávat je být zralou osobností a mít k dítěti láskyplný vztah.⁸

2.1.4 Socializační funkce

Rodina je prostředím, ve kterém se dítě učí přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování, jež jsou v dané společnosti běžné. Efektivní socializace dětem postupně umožní přejít z rodinného prostředí do širšího světa a úspěšně se v něm orientovat.

Za velmi významnou a zároveň velmi ohroženou je považována *emocionální funkce*. Rodina je prostředím, které vytváří potřebné citové zázemí, sytí jedince pocitem lásky, dává mu pocit bezpečí, životní jistoty. Žádné jiné prostředí nemá v tomto směru tak silný potenciál a zároveň nikde jinde nedojde při zmaření této role rodiny k tak velkým chybám. Psychologové upozorňují především na klíčovou roli utvoření raného citového vztahu mezi matkou a

⁷ PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80247-3470-5, s. 105

⁸ PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80247-3470-5, s. 106

dítětem. Teorie raného připoutání dítěte k matce, vycházející z potřeby vytvoření symbiotického vztahu s pečující osobou, ukazuje, že její neuspokojení vyvolá citově sociální deprivaci.⁹

Jak uvádí Z. Matějček, *pro dítě je podstatné, aby se ve společnosti „svých“ lidí cítilo v bezpečí. Potřeba životní jistoty je zřejmě potřebou nejvýznamnější. Ještě dávno předtím, než má pro jednotlivé „své“ lidi nějaké pojmenování, poznává, na koho je spolehnutí a s kým je mu dobře. A podle úrovně jistoty, kterou zažívá v celém svém rodinném společenství, si vytváří jistotu svou, tedy sebe-jistotu – sebe-vědomí. Rodina by měla znamenat pro dítě základní životní jistotu. To je ten nejlepší vklad, který mu můžeme dát. A je v naší moci!*¹⁰

2.2 Typy rodiny

Řada autorů se snaží vysvětlit současnou situaci rodiny jako její krizi. Zdůvodňují to vysokou rozvodovostí, jež se dotýká nezletilých dětí, zvyšujícím se počtem dětí mimo manželství, nárůstem počtu neúplných rodin, zvyšujícími se počty týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v rodině samé, vysokou sebevražedností dětí a mladistvých, jejich kriminalitou, agresivitou a dalšími společensky nežádoucími jevy. Krize rodiny, zasahuje především oblast rodinných funkcí. Projevuje se tím, že stále méně rodin je schopno udržet v souladu své jednotlivé úkoly a poslání a realizovat je ve své každodennosti.¹¹ Z tohoto hlediska vysledoval už v osmdesátých letech J. Dunovský čtyři typy rodin: rodina funkční, problémová, dysfunkční a afunkční.

Ve *funkční rodině* je zajištěn dobrý a optimální vývoj dítěte a jeho prospěch. V takových rodinách výchova a socializace dítěte probíhá optimálním způsobem.¹²

V *problémové rodině* se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí. Rodina není vždy schopna tyto problémy řešit vlastními silami a musí poruchy svých funkcí kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí.

⁹ PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80247-3470-5, 109

¹⁰ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6, s. 16

¹¹ PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2012. ISBN 978-80247-3470-5, s. 112

¹² DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1986. Hálkova sbírka pediatrických prací, s. 117

Dysfunkční rodina je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné a dlouhodobé poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek, a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama, a proto je nutno učinit řadu opatření zvenčí. Poradenská péče nebývá vždy účinná, neboť rodina je vnitřně poškozena a dlouhodobý nesoulad má podobu vztahové krize. Otázkou spojenou s řešením těchto chronických problémů je často dilema spojené s rozhodnutím, do jaké míry podporovat takovou rodinu ve výchově a péči o dítě a do kdy se postavit za zájmy dítěte a zajistit mu náhradní rodinnou péči.

V *afunkční rodině* jsou poruchy tak velkého rázu, že rodina přestává plnit své základní úkoly a dítěti závažným způsobem škodí, nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. V takové rodině dochází často také k týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte. Jediné možné řešení, které dítěti může prospět, je urychleně jej z této rodiny odebrat a umístit do ochranné péče. Následné zajištění náhradní péče může dítěti navrátit šanci na šťastný život.¹³

Z. Helus doplňuje tuto kategorii rodin o rodinu *funkční s přechodnými, více či méně vážnými problémy*. Dokážou je ale vždycky posléze vyřešit a vesměs se také díky nim pozitivně rozvíjejí a upevňují. Těchto rodin je asi většina. Jejich problémy způsobují nejruznější vlastnosti jejich členů, vnější okolnosti, osobní selhání i nápory událostí, které přináší život. Příkladem mohou být konflikty a strádání v důsledku špatných bytových poměrů, finanční nouze, netaktní zasahování prarodičů do života rodiny, potíže s dítětem např. v dospívání, dočasných krizí v manželských vztazích apod. Problémy, které zde máme na mysli, nejsou traumatizující (i když jsou náročné), ale svým řešením zocelují jejich aktéry pro život v budoucnu.¹⁴

¹³ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1986. Hálkova sbírka pediatrických prací, s. 37

¹⁴ HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3, s. 152

3 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE

Ne všechny děti mají to štěstí, že se narodí do funkčního a harmonického prostředí rodiny.

Matějček uvádí, že v České republice žije, podobně jako v jiných evropských zemích, 1 % dětí (kolem 20.000), které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Velká většina z nich, 98 %, má svou vlastní rodinu, která se o ně nemůže, nechce nebo neumí starat.¹⁵

Opuštěné dítě je dítě, které se ne vlastní vinou ocitlo bez vlastní rodiny a není naděje na změnu poměrů v biologické rodině. Je proto žádoucí, aby společnost našla nejvhodnější způsob řešení jeho situace.¹⁶ V takovémto případě přichází na řadu náhradní výchovná péče.

Náhradní výchovná péče je formou péče, kdy dítě nemůže být z nejrůznějších důvodů vychováváno ve vlastní biologické rodině. Náhradní výchovná péče se dále dělí na dvě skupiny, na náhradní rodinnou péči a na ústavní péči.¹⁷

3.1 Náhradní rodinná péče

Rodina je to nejpřirozenější prostředí pro růst a výchovu dětí. A pokud vlastní rodina dítěte nefunguje, musí ji zastoupit rodina náhradní.

Jakub Hučín

Náhradní rodinná péče je formou péče, při které je dítě vychováváno „náhradními rodiči“ v prostředí nejvíce se podobajícímu životu v přirozené rodině.¹⁸

Z. Matějček uvádí, že náhradní rodinnou péči (dále jen NRP) je možné definovat jako sociální opatření ve prospěch dítěte, o něž se jeho vlastní rodiče nemohou nebo nechtějí starat, anebo z vážných důvodů není žádoucí, aby se starali. Má dítěti úplně nebo částečně opuštěnému umožnit, aby vyrůstalo v rodinném prostředí, které by uspokojovalo jeho základní psychické

¹⁵ MATĚJČEK, Z. a kol. 1999 *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8, s. 31

¹⁶ BUBLEOVÁ, Věduna a kol. Středisko náhradní rodinné péče: Průvodce náhradní rodinnou péčí. *Poradna pro náhradní rodinnou péči* [online]. 4. vyd. 2009 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: http://terezin.websites.cz/files/download/brozury/Stredisko%20vychovne%20pece_pruvodce%20nahradni%20rodinnou%20peci.pdf

¹⁷ MATĚJČEK, Z. a kol. 1999 *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8, s. 31

¹⁸ SOUČASNÁ LEGISLATIVNÍ SITUACE V OBLASTI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČR. Pěstounská péče - projekt "Pěstouni mají právo na služby [online]. 2006 [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php#info_legislativa

potřeby, harmonicky rozvíjelo jeho osobnost a připravovalo je pro uspokojivé společenské zařazení.¹⁹

NRP zahrnuje všechny mimoústavní formy péče, je vymezena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Po institucionální stránce spadá NRP do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí, které je centrálním orgánem státní správy pro tuto oblast. Na nižším stupni je NRP zajišťována krajskými úřady, pověřenými obcemi a obcemi, a to jak v rámci přenesené, tak i samostatné působnosti.²⁰

3.1.1 Formy náhradní rodinné péče

Formy NRP si zaslouží sympatie veřejnosti, její pomoci i podpory. Pro opuštěné děti je to nejlepším řešením. A to zvláště dnes, kdy se tyto formy rodinné péče otevírají i dětem, na které se dříve nedostávalo, totiž dětem postiženým tělesně, duševně nebo zdravotně (Matějček, 1994).²¹

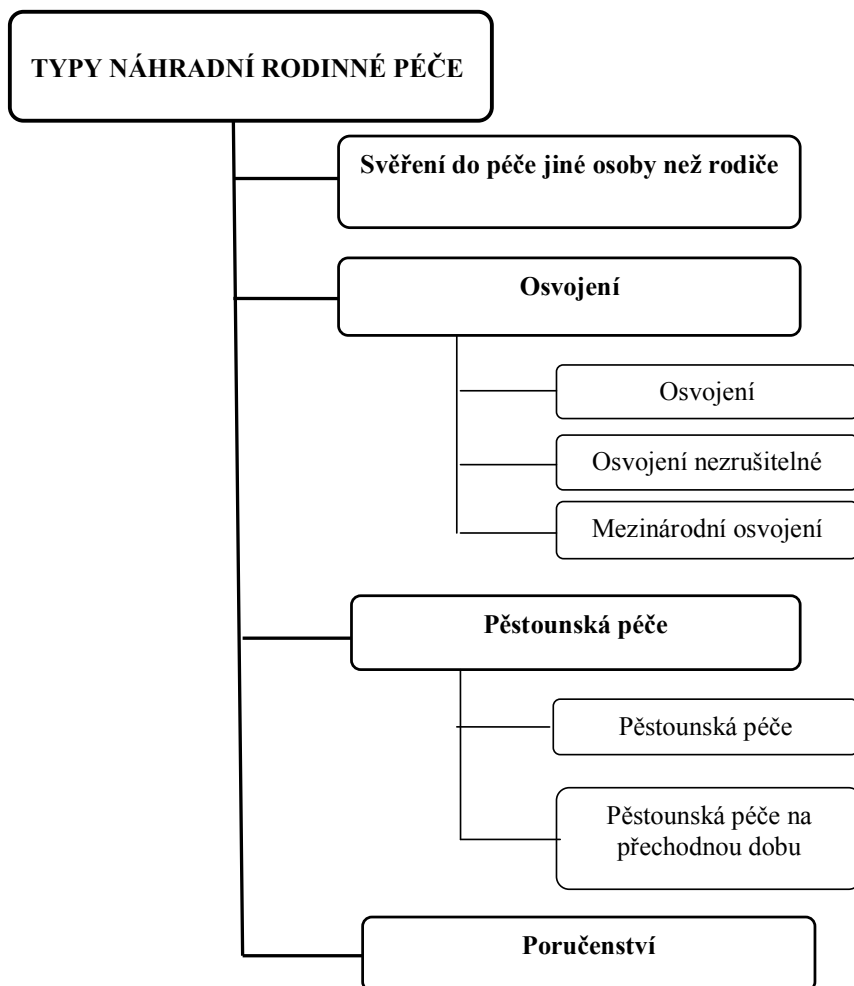
Typy NRP péče dle V. Bubleové, J. Kolouchové, Z. Matějčka, 2002 jsou přehledně uvedeny v obrázku č. 1: Typy náhradní rodinné péče

¹⁹ MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, c1994. ISBN 80-858-2406-X, s. 166

²⁰ SOUČASNÁ LEGISLATIVNÍ SITUACE V OBLASTI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČR. *Pěstounská péče - projekt "Pěstouni mají právo na služby* [online]. 2006 [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php#info_legislativa

²¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6, s. 23

Obrázek č. 1: Typy náhradní rodinné péče

Zdroj: vlastní zpracování

Vyžaduje-li to zájem dítěte, může soud *svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče*, pokud tato osoba se svěřením dítěte do své péče souhlasí. Podmínkou je, aby poskytovala záruku zdárné výchovy dítěte. Při výběru vhodné osoby dá soud zpravidla přednost příbuznému dítěte, ale může to být i někdo jiný, kdo je dítěti blízký, k němuž má dítě vytvořený citový vztah.²²

²² BUBLEOVÁ, Věděna a kol. Středisko náhradní rodinné péče: Průvodce náhradní rodinnou péčí. *Poradna pro náhradní rodinnou péči* [online]. 4. vyd. 2009 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: http://terezin.websites.cz/files/download/brozury/Stredisko%20vychovne%20pece_pruvodce%20nahradni%20rodinnou%20peci.pdf

Mezi nejčastější formu NRP patří *osvojení*, v praxi bývá často používán termín adopce.

O. Matoušek definuje osvojení jako *poměr mezi dospělým osvojitelem a nezletilým osvojencem, který je podle platného práva ČR (z. 94/1963, z. 359/199) totožný s poměrem mezi rodičem a dítětem. Osvojitel má vůči osvojenému dítěti rodičovskou odpovědnost.*²³

V České republice (dále jen ČR) lze rozlišujeme tři typy adopce – zrušitelnou, nezrušitelnou a mezinárodní adopci. U zrušitelné adopce práva a povinnosti rodičů přecházejí na osvojitele, ale v rodném listě dítěte zůstávají původní rodiče, u nezrušitelné adopce jsou osvojitelé zapsáni do rodného listu dítěte místo rodičů, u mezinárodní adopce se jedná o osvojení dítěte buď do ciziny, nebo z ciziny, pokud se pro dítě nedaří najít náhradní rodinu v zemi jeho původu.²⁴

Další formou náhradní rodinné péče je *pěstounská péče*. V knize, která je určená budoucím osvojitelům, uvádí Z. Matějček, že pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Dítě se svěřuje do péče jednotlivce nebo manželů. Pěstouni zastupují dítě v běžných věcech, k výkonu mimořádných záležitostí žádají souhlas rodičů nebo zákonného zástupce. O svěření dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud.²⁵

Poměrně často využívanou formou náhradní rodinné péče v ČR je *hostitelství*. Tzv. hostitelská péče umožňuje pobyt dítěte vyrůstajícího v ústavním zařízení v nové rodině o víkendech a o prázdninách. Je optimálním řešením pro starší děti, které není možno z nejrůznějších důvodů umístit do náhradní rodiny natrvalo a které již dokážou rozumově a citově tuto situaci (zejména střídání prostředí a blízkých lidí) zvládnout.²⁶

Dalšími formami NRP jsou *poručenství a opatrovnictví*. Poručenství je možné aplikovat, jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, výkon jejich rodičovské

²³ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0, s. 139

²⁴ Typy náhradní rodinné péče: Osvojení. *Fond ohrožených dětí - Brno* [online]. 2013 [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: <http://www.fondohrozenychdetibrno.cz/adopce.html>

²⁵ MATĚJČEK, Zdeněk a J KOLUCHOVÁ. *Osvojení a pěstounská péče*. Vyd. 1: Portál, 2002, 155 s. ISBN 80717-8637-3, s. 36

²⁶ KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 167 s. ISBN 80-717-8957-7, s. 15

zodpovědnosti byl pozastaven nebo nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, ustanoví soud dítěti poručníka, který bude nezletilého vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo rodičů. O ustanovení opatrovníka rozhoduje soud usnesením, v němž vymezí rozsah jeho práv a povinností vůči dítěti, a to vždy s ohledem na důvod, pro který byl dítěti opatrovník ustanoven. Opatrovník je dítěti ustanoven např. při řízení o osvojení. Opatrovník vykonává pouze některá rodičovská práva stanovená soudním rozhodnutím, není však zákonným zástupcem dítěte. Opatrovník ve srovnání s poručníkem nahrazuje rodiče pouze v omezeném rozsahu, dílčím způsobem vykonává některá práva a povinnosti rodičů.²⁷

O všech formách NRP v konečné fázi rozhoduje podle občanského soudního řádu soud.²⁸

3.1.2 Problematika náhradní rodinné péče

Nejkritičtější bodem, na kterém se shodne většina odborníků zabývajících se oblastí NRP, je fakt, že agenda péče o ohrožené děti spadá pod pět resortů – Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo spravedlnosti. Nejen, že tento resortismus znepřijemňuje práci, ale především ohrožuje vlastní vývoj dítěte ve všech složkách.²⁹

Slabé stránky v systému NRP u nás uvádí například Z. Matějček.³⁰

- roztříštěná, nejednotná koordinace NRP,
- zdoluhavost, nepružnost procesu umísťování dětí,
- nedostatečná komunikace a spolupráce všech institucí v oblasti NRP,
- nedostačující umísťování dětí romských a dětí se speciálními potřebami,
- nedostačující příprava a odborné vedení žadatelů o NRP a následně i nových rodin,
- dlouhodobá podpora náhradních rodin, dlouhodobé výzkumy a dlouhodobé sledování,
- perspektiva a pomoc dětem po dosažení zletilosti,

²⁷ SOUČASNÁ LEGISLATIVNÍ SITUACE V OBLASTI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČR. Pěstounská péče - projekt "Pěstouni mají právo na služby [online]. 2006 [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php#info_legislativa

²⁸ Tamtéž

²⁹ BOŤOVÁ, Antonie. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Vyd. 1. Brno: Triada - poradenské centrum, 2008, 167 s. ISBN 978-80-254-3353-9, s. 64-68

³⁰ MATĚJČEK, Z. a kol. 1999 *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8, s. 42

- alternativní formy NRP,
- problematika mezinárodní adopce.

Role těch, kteří zastupují děti, jež nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, je velice důležitá a nelehká. Proto je nutná spolupráce a komunikace soudů, oddělení péče o dítě, kojeneckých ústavů, dětských domovů, psychologických poraden a mnoho dalších institucí, které hájí zájmy opuštěných dětí. Jejich cílem by mělo být hlavně zajistit opuštěným dětem život v prostředí, které se nejvíce podobá rodině – a tím je i rodina adoptivní nebo pěstounská.³¹

Pokud není možné využít NRP, přichází na řadu ústavní výchova.

3.2 Ústavní výchova

*Ústav je pokusem o umělý domov, asyl; má být sférou jistoty, a to i v těch případech, kdy byl vybudován proto, aby chránil společnost, nikoliv lidi, kteří v něm přebývají.*³²

V případech, kdy rodina z nějakého důvodu v péči o dítě zcela selhává a není možné navrhnout pro dítě osvojení či pěstounskou péči, je nutno zabezpečit dítěti jiné výchovné zázemí. Dítě pak tedy není svěřováno do péče konkrétního náhradního rodiče či vychovatele, ale do péče neosobní instituce, ve které vychovatelé nepřejímají celou odpovědnost jako náhradní rodič, ale pouze částečnou. Do opatrovnictví dítěte také zasahuje konkrétní sociální pracovnice.

Ústavní výchova je výchovné opatření, které soud nařídí, jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit NRP nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní.³³

³¹ MATĚJČEK, Z. a kol. 1999 *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8, s. 42

³² MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vyd. ; rozšíř. a přeprac. Praha: SLON, 1999. ISBN 80-858-5076-1, s. 20

³³ Středisko náhradní rodinné péče: Ústavní péče. Náhradní rodina [online]. [cit. 2014-10-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece

3.2.1 Zařízení provádějící výkon ústavní výchovy

V ČR dosud jednotlivé typy zařízení, ve kterých je prováděn výkon ústavní výchovy, spadají do kompetence tří různých rezortů – Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí. Mají odlišnou právní úpravu, různý systém financování, odlišné metodické pokyny, různé požadavky na zaměstnance a jejich kvalifikaci. Zákon o výkonu ústavní výchovy je postaven jako předpis pro školská zařízení a přiměřeně je díky odkazu v zákoně o sociálních službách používán i pro zařízení v kompetenci MPSV.³⁴

Zařízení, ve kterých je prováděn výkon ústavní výchovy, jsou: kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku, diagnostický ústav, dětský domov (dále jen DD), DD se školou, výchovný ústav a domov pro osoby se zdravotním postižením.³⁵

Kojenecký ústav a dětský domov pro děti do tří let věku jsou zdravotnická zařízení léčebně preventivní péče v rezortu Ministerstva zdravotnictví pečující o děti ve věku do tří let – zákon o péči o zdraví lidu.³⁶

Dalším zařízením provádějící výkon ústavní výchovy je *diagnostický ústav*. Do diagnostických ústavů jsou po nařízení ústavní výchovy umístěny děti za účelem komplexního vyšetření. Diagnostický ústav pak děti, na základě komplexního vyšetření zdravotního stavu a volné kapacity jednotlivých zařízení, umísťuje do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Pobyť v ústavu trvá zpravidla 8 týdnů. Diagnostické ústavy nebo výchovné skupiny diagnostických ústavů jsou členěny podle pohlaví nebo podle věku dítěte.³⁷

Do *DD* mohou být umístovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let nebo do ukončení přípravy na povolání nejvýše do 26 let a rovněž jsou zde umístovány nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

³⁴ Středisko náhradní rodinné péče: Ústavní péče. Náhradní rodina [online]. [cit. 2014-10-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece

³⁵ Tamtéž

³⁶ Tamtéž

³⁷ Tamtéž

Bakalářská práce je zaměřena na integraci dětí z DD do života, problematika náhradní výchovné péče v DD bude tedy vzhledem k charakteru práce podrobněji popsána.

DD je školské zařízení, které podle novely zákona č. 333/2012 Sb., ze dne 19. září 2012, kterým se mění zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zajišťuje výkon ústavní výchovy dětí a mládeže ve věku od 3 do 18 let. V případě dalšího vzdělávání dítěte déle, avšak nejdéle do 26 let věku dítěte.

Účelem DD je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou bez závažných poruch chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.³⁸

DD se do roku 2002 dělily na tzv. typ internátní a rodinný. Dne 1. 7. 2002 nabyl účinnosti zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, který stanovil internátním DD povinnost se transformovat na tzv. rodinný typ DD, a to do dvou let od účinnosti zákona.³⁹

Od roku 2002 je tedy v DD základní jednotkou jen rodinná skupina. Děti jsou do těchto skupin rozdělovány tak, aby byly co nejvíce heterogenní, tedy různého věku i pohlaví. Pokud tomu nebrání závažné okolnosti, bývají sourozenci vzhledem k žádoucímu udržení rodinných vazeb zařazováni do jedné skupiny. Do zařízení pak mohou být dle zákona umístěvány i děti s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami, pokud stupeň zdravotního postižení neodpovídá jejich umístění do ústavu sociální péče. V běžném provozu, v neorganizovaném čase, který je spontánní a pro vývoj dítěte významný, se děti ze skupin volně prolínají a výrazně ovlivňují.

Posláním DD je tedy vytvořit optimální podmínky, a to nejen materiální, pro všestranný rozvoj dítěte podle jeho individuálních potřeb a připravit ho na samostatný život. Společně se školou, kterou děti navštěvují mimo zařízení, plní DD především tři hlavní funkce, a to

³⁸ Středisko náhradní rodinné péče: Ústavní péče. Náhradní rodina [online]. 2013 [cit. 2013-10-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece

³⁹ MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 50

výchovnou, vzdělávací a sociální. O cílevědomé naplnění těchto funkcí zodpovídá nejen ředitel zařízení, ale především několik pedagogických pracovníků, kteří vzdělávají a vychovávají děti v souladu s cíli výchovy a vzdělávání, tak jak jsou definovány příslušnými zákony. Jak uvádějí například autorky Hrdličková, Pávková⁴⁰, *neméně důležitým úkolem vychovatelů je vytvoření pevných citových vztahů mezi dítětem a vychovatelem a mezi dětmi navzájem, tak aby dítě v novém prostředí získalo pocit důvěry a jistoty*. Tyto autorky také dále upozorňují na fakt, že ačkoliv děti v DD nevykazují známky závažných poruch chování, jde také o děti mnohdy sociálně zanedbané, na nízkém stupni sociální adaptability, někdy dokonce týrané a zneužívané. I výchova dětí v DD je tedy z pedagogického hlediska velmi obtížná a specifická. Na nejednoduchý úkol DD poukazuje i jiný autor ve své knize, který říká: *...nelze jen překlenout a zahladit životní zkušenosti, které si dítě z předchozího negativně působícího nebo nedostatečně podnětného prostředí přineslo. Je třeba také usilovat o odstranění nedostatku v jeho sociálním a osobnostním vývoji a citlivě dítě připravovat a vést k překonávání problémů plynoucích z jeho společensky výjimečného postavení.*⁴¹

3.2.2 Problémy s budoucností u dětí v dětském domově

Za jednu z klíčových charakteristik rodinné výchovy pokládáme uspokojení psychické potřeby otevřené budoucnosti, která dítěti dává možnost někam směřovat. V rodině je dítě podněcováno a stimulováno k tomu, aby někam směřovalo a uskutečňovalo svoje cíle a představy, buď samo, nebo společně s rodiči.

Pro ústavní výchovu je naopak typická vázanost na současnost, přítomnost a okamžitou interakci, chybí zde vzdálenější perspektiva, společenství osudu dítěte a vychovatele.

S uspokojováním potřeby otevřené budoucnosti úzce souvisí účast dítěte na osobním životě vychovatelů. Jenže už sama organizace provozu DD vzdaluje soukromou sféru života vychovatele od světa vychovávaného dítěte.

Vychovatel jinde bydlí, má vyměřen určitý pracovní čas, všeobecně se předpokládá, že nebude přenášet své osobní problémy do práce s dětmi, že nechá doma své starosti, smutky i

⁴⁰ HRDLICKOVÁ, V., PÁVKOVÁ, J. *Výchovno-vzdělávací práce v dětských domovech*. 1. vyd. Bratislava: SPN, 1989. 276 s. ISBN 80-08-00047-3

⁴¹ ŠVANCAR, Z. - BURIANOVÁ, J. *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN 14-363-88, s. 161

nadšení. Pokud tedy vychovatel s dětmi nesdílí své soukromí a neprojevuje před nimi svá přání, zájmy, postoje, obavy a naděje, dítě pak nemá možnost přebírat od důležité dospělé osoby životní zkušenosti. Dětem chybí představa a vzor rodičovské či partnerské role i zkušenosti z rodinného života, a tak často nemají takový náhled na budoucnost a takový směr, jako děti z běžného rodinného prostředí a v mnoha situacích se potýkají s nerealistickým očekáváním od budoucnosti.⁴²

Je to způsobeno právě tím, že dítě nemá možnost navázat trvalý a hluboký citový vztah k jedné osobě, která by mu poskytovala pocit jistoty a sdílela s ním společné perspektivy.⁴³

Do *DD se školou* se umísťují děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Účelem *DD se školou* je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou se závažnými poruchami chování, vyžadující pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu výchovně léčebnou péči nebo mající nařízenou ochrannou výchovu. Tyto děti se většinou vzdělávají ve škole, která je součástí zařízení.⁴⁴

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, má-li uloženu ochrannou výchovu a v jehož chování se projevují tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno v *DD se školou*. Výjimečně, v případech zvláště závažných poruch chování, lze do výchovného ústavu umístit i dítě s nařízenou ústavní výchovou mladší 15 let. Výchovné ústavy se zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženu ochrannou výchovou.⁴⁵

Do *domovů pro osoby se zdravotním postižením* jsou umísťovány děti, jejichž zdravotní handicap vyžaduje zvláštní odbornou péči.⁴⁶

⁴² BITTNER, Petr. Děti z ústavů!: Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte. *Liga lidských práv* [online]. 2007 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: lp.cz/wp-content/uploads/Deti_z_ustavu.pdf

⁴³ MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. 2. vyd. ; rozšř. a přeprac. Praha, 1999, 159 s. ISBN 80-858-5076-1.

⁴⁴ Středisko náhradní rodinné péče: Ústavní péče. Náhradní rodina [online]. 2013 [cit. 2013-10-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece

⁴⁵ Středisko náhradní rodinné péče: Ústavní péče. Náhradní rodina [online]. 2013 [cit. 2013-10-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece

⁴⁶ Tamtéž

3 ODCHOD DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA

Ve škole je studium nezbytností. Ještě mnohému se však musíme učit, když vstoupíme do života a toto vzdělání má nesrovnatelně lepší vliv na jedince a společnost než škola.

Pisarev

Čas běží jako voda. Nám dospělým se zdá, jakoby stále nabíral své tempo, prchal a pádil. Vnímání času dětmi je zase opačné – ty by ho rády popohnaly, aby se jim co nejdřív otevřely dveře do komnat dospělosti.

Ing. Zuzana Baudyšová, zakladatelka Nadace Naše dítě

Z dlouhodobých sledování a výzkumů celé řady odborníků věnujících se péči o mladé lidi odcházejících z DD vyplývá, že děti vychovávané dlouhodobě v ústavních zařízeních vykazují v pozdějším věku ve vývoji osobnosti a ve společenském uplatnění poměrně nejvíce odchylek od běžné normy.⁴⁷

Nejzávažnějším problémem dospívajících v zařízeních ústavní a ochranné výchovy je nejen podle O. Matouška nepřipravenost na život po odchodu do samostatného života. Tito jedinci si zvyknou na život, kdy se o ně neustále někdo stará, organizuje jim čas a hlídá je.⁴⁸

4.1 Legislativa odchodu dětí z dětského domova

Jedinci, kteří opouští zařízení, trpí často pocitem méněcennosti a nedůvěry vůči dospělým osobám. Chybí jim kvalitní vzory chování, které se přirozeně formují uvnitř fungující rodiny. Často nemají dlouhodobé cíle, jednají impulzivně a bez motivace.⁴⁹

Je proto velmi závažné, že přes vážnost celé této problematiky se v české legislativě o právech mladých lidí opouštějící ústavní zařízení a o jejich následné péči dozvídáme jen opravdu málo. Nejzásadnější informace nalezneme v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu

⁴⁷ MATĚJČEK, Zdeněk, Věduna BUBLEOVÁ a Jiří KOVAŘÍK. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1997, 69 s. Zprávy (Psychiatrické centrum). ISBN 80-851-2189-1, s. 55

⁴⁸ MATOUŠEK, Oldřich, Jan FOLDA, Hana PAZLAROVÁ a Anna ŠABATOVÁ A KOL. *Následná péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice - situační analýza*. In: *SOS DĚTSKÉ VESNÍČKY* [online]. 2009 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/pro-media/novinky/mezinarodni-konference-venovana-tematu-nasledne-pece/>

⁴⁹ ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění nálezu Ústavního soudu vyhlášeného pod č. 476/2004 Sb., zákona č. 333/2012 Sb. a nařízení vlády č. 460 ze dne 4. prosince 2013. Další zmínku pak nalezneme v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí v § 29 a § 32 odst. 2.

Z těchto zákonů vyplývá, že ředitel ústavu musí informovat v zájmu zaručení návaznosti péče příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení a to v termínu nejméně 6 měsíců před propuštěním dítěte. Dále pak musí umožnit dítěti, které má být propuštěno ze zařízení z důvodu zletilosti, jednání se sociálním kurátorem.

Ředitel zařízení ukončí pobyt dítěte v zařízení, dosáhne-li dítě zletilosti, pokud v zařízení dobrovolně nesetrvá do ukončení přípravy na povolání nebo dosáhne-li věku 19 let, byla-li mu prodloužena ústavní výchova nebo ochranná výchova, pokud v zařízení dobrovolně nesetrvá do ukončení přípravy na povolání. Pokud mladý člověk, který žije v dětském domově, dosáhne plnoletosti, může sám požádat o zrušení ústavní výchovy.

Dále tento zákon uvádí, že dítěti, jemuž byl ukončen pobyt v zařízení z výše uvedených důvodů, se podle jeho skutečné potřeby v době propouštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek.

Dále se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, která sídlí na městském úřadě, poskytuje poradenská pomoc spojená se zajištěním bydlení a práce a po opuštění zařízení je poskytována poradenská pomoc při řešení tíživých životních situací.

4.2 Život po odchodu z dětského domova

V následující kapitole budou uvedeny výsledky výzkumu provedeného v letech 1993 Matějčkem a kol., který byl zveřejněn v publikaci *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace* a z výzkumu z roku 2004, který zaznamenává život 183 mladých lidí, kteří opustili DD v roce 2003.⁵⁰ Výsledky tohoto výzkumu jsou čerpány z publikace *Náhradní rodinná péče v praxi* od Kovaříka.⁵¹

⁵⁰ MATĚJČEK, Zdeněk. Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace. *SOS dětské vesničky* [online]. 2004 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: www.sos-vesnicky.cz/res/data/027/003182.ppt

⁵¹ KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 167 s. ISBN 80-717-8957-7.

První jmenovaný výzkum sledoval skupinu 56 mladých lidí ve věku kolem 40 let, kteří vyrůstali v dětských domovech, a porovnává ji s lidmi, kteří byli vychováni v SOS vesničkách nebo v pěstounských rodinách. V obou případech, především tedy v tom prvním, si je potřeba uvědomit, že prostředí DD, ve kterém zkoumané osoby vyrůstaly, mělo jiný ráz, než mají DD dnes (DD rodinného typu). Přestože situace mladých lidí opouštějící DD je i dnes nadále vážná, v praktické části této bakalářské práce bych ráda poukázala na to, že prognóza o jejich budoucím životě již nemusí být zdaleka tak negativní.

4.2.1 Bydlení po odchodu z dětského domova

Kovaříkův výzkum považuje zajištění bydlení za nejobtížnější vůbec. Hned na druhém místě je pak oblast, která s bydlením bezpochyby souvisí, a to finanční. Nejčastěji mladí lidé odcházejí zpět ke své biologické rodině. Ve výzkumu Kovaříka se vrátilo do rodiny celých 35 % mladých lidí. Tato varianta je nejvíce využívaná, bohužel je však variantou většinou nejméně schůdnou. Toto tvrzení vychází z výzkumu, který provedlo středisko Náhradní rodinné péče v roce 2003, z něhož vyplývá, že rodinné zázemí, do kterého se děti vrací, bývá ve 35 % hodnoceno jako velmi problematické a v 64 % procentech jako problematické. Pouze 1 % rodin pak jako neproblematické.⁵² Dále pak mladí odcházející využívají možnosti ubytování v azylových domech, ubytovnách, v dnešní době také v relativně nových typech zařízeních, a tím jsou *domy na půli cesty*. Velký počet mladistvých, a to především těch starších, zhruba od 20 let, kteří mají zajištěn stálý finanční příjem, pak odchází bydlet do podnájmu, ať už samostatně nebo s partnerem. Jak vyplývá z výzkumu prof. Matějčka, v pozdějším věku pak ve vlastním bytě bydlí již většina (70 % mužů a 88 % žen). Zajímavý vliv pohlaví na to, kde budou mladí lidé po odchodu z DD žít, prokázal Kovařík. Zjistil, že muži odcházejí především k rodičům, příbuzným nebo do azylových zařízení, zatímco ženy využívají možnosti bydlení v podnájmu s partnerem nebo na ubytovnách.

Jelikož jsou *domy na půli cesty* velmi zajímavou možností bydlení pro odcházející děti, bude jejich charakteristika rozebrána podrobněji.

⁵² KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 167 s. ISBN 80-717-8957-7, s. 119

Označení *dům na půli cesty* symbolizuje dvě charakteristiky těchto zařízení. V první řadě slovo *dům* charakterizuje místo, které má zastřešení, které žije svým životem. Tento *dům* nabízí prostředí, ve kterém klient může dále rozvíjet své schopnosti a učit se novým dovednostem. Druhý aspekt se skrývá pod spojením na *půli cesty*. Naznačuje situaci klienta – člověka jdoucího po specifické cestě, který se nachází na rozhraní dvou diametrálně rozdílných životních způsobů. Tento člověk se ocitá na křižovatce, která je směrodatnou pro další vývoj jeho života.⁵³

Domy na půli cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob.⁵⁴

Základní činnosti při poskytování sociální služby se v domech na půl cesty zajišťují v rozsahu těchto úkonů dle ustanovení § 23 vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů:

a) poskytnutí ubytování:

- ubytování v prostředí, které má znaky bydlení v domácnosti, po dobu zpravidla nepřevyšující 1 rok,
- vytvoření podmínek pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla, výměny ložního prádla.

b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

- pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob,
- podpora a pomoc při využívání běžně dostupných služeb a informačních zdrojů.

⁵³ NOVÁKOVÁ, D. *Dům na půli cesty*. Praha, 1999. Postupová práce. Karlova univerzita, s. 4

⁵⁴ SEDLÁŘOVÁ, Petra. *Základní ošetrovatelská péče v pediatrii*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 248 s. ISBN 978-802-4716-138. s. 203

c) *sociálně terapeutické činnosti:*

- socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob,
- aktivity zaměřené na budování a rozvoj pracovních návyků a dovedností nezbytných pro integraci osob na trh práce.

d) *pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:*

- pomoc při vyřizování běžných záležitostí,
- pomoc při komunikaci vedoucí k uplatňování práv a oprávněných zájmů.

V registru sociálních služeb je v současnosti evidováno 45 domů na půli cesty po celé ČR.⁵⁵

4.2.2 Specifika dětí z dětského domova

Otázka bydlení ovšem není jedinou oblastí, se kterou se mladí lidé po odchodu z DD musejí vypořádat. Častým problémem je také *nedokončené vzdělání* nebo nízký stupeň dosaženého vzdělání a s ním související *nezaměstnanost*. Výzkum Kovaříka uvádí, že celých 35 % mladistvých odešlo z DD bez ukončeného vzdělání. Přestože 42 % z nich tvrdilo, že budou dále studovat, většina z nich školu nedodělá. Jakmile totiž opustí brány DD, již je nemá kdo kontrolovat. Pravdou tedy je, že i ti co mají po odchodu z DD zajištěnou práci, tak u ní moc dlouho nevydrží. Nemají totiž dostatečně osvědčené pracovní návyky. Nezaměstnanost je pak příčinou špatné finanční situace a materiálního zázemí, která může vést až k sociálnímu vyloučení. Mladí lidé z ústavních zařízení pak bývají často řazeni mezi tzv. *potencionální bezdomovce*.

Další problematickou oblastí je dopad psychické deprivace na budoucí *partnerský a rodičovský život*. V této oblasti se nejvíce odráží vliv citového strádání a absence rodinného prostředí v průběhu pobytu v dětském domově. Mívají problém navazovat pevné, hluboké vztahy, bývají často citově oploštělí, závislí, poddajní (často se pak stávají oběťmi násilí) nebo naopak chladní až agresivní.⁵⁶

⁵⁵ Registr poskytovatelů sociálních služeb - Domy na půl cesty. MPSV [online]. 2007 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do;jsessionid=FBD0511B744392105B5AE45B8CFDFA00.node1?sd=domy+na+p%C5%AFI+cesty&zak=&zaok=&SUBSESSION_ID=1389878265053_1

⁵⁶ KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 167 s. ISBN 80-717-8957-7, s. 143

Poslední oblastí, která je často medializována, je *trestná činnost* dětí z DD. Z hodnocení systému péče o ohrožené děti, který si nechalo zpracovat Ministerstvo vnitra ČR v roce 2007, vyplývá, že z celkového počtu 7 532 dětí, které během deseti let (1995-2004) opustily DD, jich 2 328 (31 %) spáchalo trestnou činnost.

Z dětí, které se trestné činnosti dopustily:

- 432 dětí (18,5 %) se dopustilo trestné činnosti před a během institucionální péče,
- 1 866 dětí (87,5 %) se dopustilo trestné činnosti až po opuštění institucionální péče,
- do roka po skočení institucionální péče spáchalo trestný čin 80 dětí (4 %), další (86 %) začaly páchat trestnou činnost až po roce.⁵⁷

Na problematiku trestné činnosti osob, jež vyrostly v DD, přitom již dávno předtím upozornil ve výše zmíněném výzkumu profesor Matějček. V jeho výzkumném vzorku se do rozporu se zákonem dostala celá třetina korespondentů. Kovařík pak uvádí, že většinou jsou tito mladiství trestáni za tzv. nenásilné činy (opakované krádeže, podvody apod.).⁵⁸

Zajímavostí je, že nejčastěji se trestné činnosti dopouštějí mladí lidé, kteří po skončení institucionální výchovy odcházejí do původní rodiny. V roce 1995-2004 jich bylo 12 308, přičemž do jednoho roka se jich dopustilo trestné činnosti 11 %, po roce pak až 56 %. Z dětí, které odešly do domů na půli cesty, nebo do zařízení služeb sociální prevence se dopustilo trestné činnosti do jednoho roku 4 % z nich. Po jednom roce po opuštění institucionální péče 40 %.⁵⁹

4.3 Obtíže po odchodu dětí z dětského domova

Mladí dospělí se po odchodu z ústavních zařízení ocitají v nové situaci, pro ne dosud neznámé. Musí se o sebe začít starat sami. Jejich životní situace je však determinována předchozím pobytem v ústavním prostředí. V důsledku dlouhodobého pobytu se u nich může projevit tzv. syndrom ústavní závislosti, kdy se klient adaptuje na umělé ústavní podmínky

⁵⁷ INFORMACE K PROBLEMATICE SVĚŘENCŮ JEDNOTLIVÝCH TYPŮ ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ, RESPEKTIVE OCHRANNÉ VÝCHOVY. *Ministerstvo vnitra ČR* [online]. 2007 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/mladez1016/hodnoceni_systemu3.pdf

⁵⁸ KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 167 s. ISBN 80-717-8957-7, s. 119

⁵⁹ Tamtéž

doprovázející snížení schopností adaptace na civilní život. V ústavu má zajištěnou stravu, finance, má zajištěný denní režim, ubytování. Svěřenci pak nejsou schopni uspokojovat své životní potřeby samostatně a jsou naprosto závislí na jiných osobách.⁶⁰

Na základě informací získaných při práci na projektu *Metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J. J. Pestalozziho Chrudim*, uvádí M. Gottwaldová tyto nejčastější obtíže, se kterými se mladí lidé při odchodu z ústavní péče potýkají.⁶¹

- Neschopnost hospodařit s finančními prostředky.
- Návyk na vysoký životní standard, na který jsou zvyklí ze zařízení ústavní péče. Po odchodu ze zařízení nemají v drtivé většině možnost zajistit si stejně vysoký standard bydlení a spotřeby. Díky tomu se často uchylují k páchání trestné činnosti či vyděláváním si vlastním tělem.
- Absence kladných rodičovských vzorů se projevuje v nízké sebedůvěře. Vyhýbají se odpovědnosti, tíhnou mnohdy k problémovým vrstevnickým skupinám, vyhýbají se jakýmkoli závazkům a nevěří, že jsou vůbec schopni vést normální život.
- Neznají ceny zboží, nemají přehled o cenách ubytování, neznají rozdíl mezi pronájemem a podnájemem, nejsou schopni posoudit výhodnost písemných smluv, chybí jim pracovní návyky a schopnost samostatného fungování. V zaměstnání vydrží často jenom krátkou dobu, protože mají problém s denním docházením do práce, když nad nimi už nestojí vychovatel.
- Mají vážné vztahové problémy. Buď se až příliš snadno s někým skamarádí, jsou příliš důvěřiví, nechají se nalákat podvodníky, nebo naopak navazují jenom vztahy povrchní ať už účelově nebo ze strachu se na někoho vázat.
- Ze dne na den odcházejí ze známého a v podstatě bezpečného prostředí do neznáma, opouštějí své kamarády, se kterými mnohdy trávili dlouhé roky dětství a dospívání.
- Nejsou schopni integrovat se do společnosti bez komplikací. Mají problémy s navazováním kvalitních a plnohodnotných vztahů. Často jim také dělá problémy

⁶⁰ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 336 s. ISBN 978-807-3678-258, s. 98

⁶¹ GOTTWALDOVÁ, Martina. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: Metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J.J.Pestalozziho Chrudim* [online]. 2006 [cit. 2012-01-30]. Dostupný z WWW: <http://www.otevridvere.cz/download/metodicka_prirucka.pdf>

plnění své vlastní rodičovské role, jejich děti taky často končí v ústavní péči, jsou zanedbávané, týrané psychicky nebo fyzicky. Nedosahují tak vysoké vzdělání, na jaké by inteligenčně měli. Zejména u mužů se vyskytuje vysoká míra kriminality.

- Díky systému trestů a odměn se učí účelovému chování. Učí se chovat dobře ne kvůli vlastním morálním zásadám, ale aby byli odměněni, příp. nebyli vychovateli potrestáni.
- Odcházejí z ústavní péče po dosažení 18. narozenin, případně po ukončení přípravy na povolání často nepřipraveni, nezralí či sociálně deprivovaní.
- Začínají se sexuálním životem velice brzo, ale nejsou na něj ještě fyzicky a hlavně psychicky připraveni. Nemají správný náhled na sexuální a partnerský život a vztahy. Tím, že nevyrostají v klasické rodině, nechápu pojem „partnerství“ mezi dvěma lidmi, kteří se respektují, tolerují, kteří si vzájemně rozumí a vycházejí si vstříc. Je nutné, aby už od raného věku získávali kvalitní informace o partnerství, antikoncepci, rodinných vztazích a aby se sami učili partnerským rolím.
- Místo dovednosti spolupracovat jsou spíše připraveni na soutěžení a konkurování, protože jsou na to naučení z ústavní péče. V týmu místo spolupráce s kolegy s nimi soutěží a zhoršují tak výsledky celého týmu.
- Pojem „nařízená ústavní výchova“ zejména ve starších jedincích zanechává pocit křivdy a nespravedlnosti. Vyvolává v nich nejistotu a pocit jisté stigmatizace.

5 POMÁHAJÍCÍ PROJEKTY

Vzhledem k nedostatečné podpoře státu, který není schopný na problémy dostatečně reagovat či je uspokojivě řešit, je téma přípravy mladých lidí pro život ve společnosti oblastí, ve které je zájem a působení neziskových organizací vysoce přínosné a takřka nezbytné. Finanční zdroje jednotlivých organizací jsou však samozřejmě omezené, takže se do projektů může zapojit jen určitá část z celkového počtu dětí žijících v DD, existuje tak vysoké procento dětí, které šanci se účastnit nedostanou.

Je však důležité zmínit, že v posledních letech se počet nejrůznějších projektů, které dětem pomáhají získat co nejvíce zkušeností ještě před vstupem do neznámého světa dospělých, zvyšuje. Mezi největší projekty, které děti podporují ještě předtím, než dětský domov opustí, jsou: Projekt Nadačního fondu Livie a Václava Klausových *Startovné do života*, Projekt občanského sdružení Múzy dětem *Život nanečisto*, Projekt nadačního fondu Šance Pavlína Němcová *Šance pro snadnější start do života* a projekty *DOM JOB PROGRAM* nevládní organizace DOM.

5.1 Projekt STARTOVNÉ DO ŽIVOTA (Nadační fond Livie a Václava Klausových)

Posláním Nadačního fondu manželů Livie a Václava Klausových je podpora humanitárních aktivit fyzických a právnických osob, zaměřených především na podporu projektů a aktivit sociálně zdravotního charakteru a v oblasti vzdělávání.

Cílem projektu Startovné do života je pomoci dětem z DD při jejich přípravě na vstup do života po opuštění DD, přispět k osamostatnění a nalezení vlastní cesty. Dále by měl projekt děti motivovat k dobrým výsledkům ve studiu a v činnostech ve volném čase. Přihlášku do projektu naleznete v Příloze č. 1: Návrh na zařazení dětí do účasti na projektu STARTOVNÉ DO ŽIVOTA.

Vedle každoročního pevného vkladu z prostředků dárců nadační fond přispívá vybraným dětem také motivačním bonusem. Prioritou je vzdělání (např. zlepšený prospěch ap.), dalšími kritérii jsou chování v dětském domově a mimoškolní aktivity (jazykové a hudební vzdělávání, sport, účast na soutěžích). Motivační bonus je vyplácen k 1. září každého roku,

vždy po předchozím návrhu ze strany opatrovníka dítěte ustanoveného soudem (většinou zaměstnanec DD).⁶²

5.2 Projekt ŽIVOT NANEČISTO (Múzy dětem, o. s.)

Projekt Život nanečisto je pilotním projektem v ČR. Vznikl v roce 2007 a v současné době se do něj již zapojilo dvacet DD z nejrůznějších částí ČR. Jeho cílem je pomoci sociálně handicapované mládeži (z DD i dalších zařízení náhradní výchovy) orientovat se v běžných životních situacích a úskalích reálného života. Projekt je koncipován tak, aby v co největší míře pomohl záživnou formou mládeži z dětských domovů připravit se aktivně na vstup do samostatného života po skončení ústavní péče.

Pedagogičtí pracovníci DD a mládež z těchto zařízení (ve věku 15-18 let) absolvují v rámci Života nanečisto interaktivní víkendové workshopy, v nichž je špičkoví umělci ve spolupráci se zkušenými lektory, psychology a odborníky na zátěžové hry (neformální vzdělávání) prakticky seznámí s rizikovými situacemi, které je čekají po vstupu do reálného života. Každému z těchto víkendů předchází komunikace s pedagogickými pracovníky DD a důkladná příprava lektorů na každou osobnost dítěte.

Workshopy jsou zaměřeny na integraci ve všech oblastech společenského života – hledání práce, bydlení, zvyšování kvalifikace, pracovní smlouvy, nezaměstnanost, investice finančních prostředků, zadlužování, nástrahy v podobě drogových dealerů a podvodníků, apod. Zapojené děti by měly během seminářů pochopit, že na sobě musí pracovat a nevzdávat se po prvním neúspěchu. Následuje celoroční práce s dětmi, které projektem projdou, která je opět zakončena workshopem.⁶³

Celý kurz „Životu nanečisto“ je rozdělen do čtyř modulů, které na sebe navzájem navazují.

První modul nese téma *Domácnost*. Tento kurz je zaměřen motivačně. Tým získává pozornost a zájem klientů, učí je sdílet prožitky, otevřít se, pojmenovávat a vyhodnocovat prožité. Klienti se setkávají s novými situacemi, hledají si bydlení v neznámém objektu a podepisují

⁶² Startovné do života. *Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových* [online]. 2008 [cit. 2013-09-10]. Dostupné z: <http://www.nadacnifondklausovych.cz/projekty-a-nadacni-prispevky/ii-cyklus-projektu-startovne-do-zivota.asp>

⁶³ Život nanečisto. *Múzy dětem* [online]. © 2009 [cit. 2013-08-28]. Dostupné z: <http://www.muzydetem.cz/projekty/#zn>

smlouvy. V obměňovaných skupinách zažívají práci v týmu, ústřední je téma domácnosti, odpovědnosti a fungování ve společenství. Skupina se zároveň sblíží a kromě praktických činností se zamýšlí nad svým konáním.⁶⁴

Druhý modul se zabývá tématem *Práce*. Práce a vše související je velmi silné a nosné téma a klienti si odvázejí spolu se silným zážitkem velmi cenné zkušenosti. V rámci kurzu hrají podstatnou roli dramatizace již při jejím získávání (pohovory), nejsilnější je však pracovní zkušenost účastníků a možnost sdílení zkušeností. Kurz vychází především z prožitků v roli zaměstnance. Řeší také vztahy v zaměstnání, v nichž bývá velmi složité odlišení profesních a osobních rolí. I v rámci tohoto kurzu jsou monitorovány reakce klientů pro následnou analýzu. Za námahu, úsilí a zvládnutí nepříjemných zkušeností je tu odměna – mzda (ve formě „kurzovních peněz“) a možnost ji příjemně utratit. To je ale také příležitostí k příkladnému vedení klientů k hospodárnému chování. K tomu slouží i řízené reflexe. Stejně jako na ostatních kurzech nechybí týmové hry a také praktické zkušenosti, zde např. úskalí pracovní smlouvy.⁶⁵

Tématem *třetího modulu* je *Odchod z DD a co dál???* Tato předposlední část kurzu je nastavena podle potřeb jednotlivých účastníků. Kromě nabídky sítě služeb po opuštění DD a postupů, jak se zachovat v obtížných situacích, se věnuje posilování klientovy schopnosti orientovat se v sociální síti a schopnosti požádat o kvalifikovanou a fundovanou pomoc.⁶⁶

Ústředním tématem *čtvrtého modulu* jsou lidské *Vztahy*. Zabývá se partnerskými a rodinnými vztahy, zejména pak rodičovstvím a dovednostmi potřebnými pro zdárné naplnění těchto rolí. Základní metodou je opět reflektovaný zážitek. Účastníci sdílejí téma vztahů a jejich budování. Tím, co si účastník zažije na vlastní kůži je například péče o dítě a jeho potřeby. Nezbytnou součástí kurzu je opět nabídka možností pomoci v zátěžových situacích v samostatném životě. Čtvrtý kurz je výběrový a účastníci se do něj hlásí sami. Oslovování jsou všichni účastníci předchozích modulů.⁶⁷

⁶⁴ Čtyři moduly kurzu „Život nanečisto“. *Život nanečisto* [online]. 2011 [cit. 2013-08-28]. Dostupné z: <http://www.zivotnanečisto.cz/projekt.html>

⁶⁵ Tamtéž

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Tamtéž

5.3 Projekt ŠANCE PRO SNADNĚJŠÍ START DO ŽIVOTA

Projekt „Šance pro snadnější start do života“, zaměřený na děti, které po dosažení 18 let, nebo po ukončení studia, odcházejí z DD, má za cíl pomoci DD s přípravou na odchod těchto dětí, aby navázání nových sociálních kontaktů a začlenění se do společnosti mimo „brány dětského domova“ proběhlo co nejrychleji a nejefektivněji.

Záměrem projektu je poskytovat dětem, které se na odchod z DD připravují, finanční pomoc při studiu v takovém učebním oboru nebo střední škole, který nejen bude blízký zájmům a schopnostem dítěte, ale aby vystudovaný obor, či škola, byl v pozdějším věku uplatnitelný a usnadnil hledání zaměstnání. Projekt by měl rovněž děti motivovat k dobrým výsledkům ve studiu a v činnostech ve volném čase.

Druhým cílem projektu je poskytnout materiální a technické zázemí na zajištění kurzů a seminářů, na kterých by se děti dověděly co nejvíce praktických informací z oblasti fungování úřadů, jak na úřadech jednat, jak se ucházet o zaměstnání, kdy jim vzniká nárok na podporu v nezaměstnanosti, jak o ni požádat, na koho se obrátit v obtížné životní situaci.

DD mohou své děti do tohoto projektu přihlásit prostřednictvím vyplnění formuláře B (naleznete v Příloze č. 2: Šance pro snadnější start do života – Formulář B). Po potvrzení těchto přihlášek ze strany nadačního fondu projedná realizační skupina možnost zařazení do projektu a způsob podpory. O výsledku je následně informován ředitel DD.⁶⁸

5.4 DOM (DOM - Dům otevřených možností, o.p.s.)

DOM je nevládní organizace, svojí činnost vyvíjí od roku 1997. Je zaměřena na budování funkčních prvků a struktur v systému péče o děti a mladé lidi bez rodinného zázemí v ČR. Vytváří a ověřuje inovativní postupy a metody práce s mladými lidmi, poskytuje sociální služby zaměřené na podporu mladých lidí, kteří mají nedostatečné nebo nevyhovující rodinné zázemí a potřebují se osamostatnit. Dne 15.8.2013 se občanské sdružení DOM transformovalo na obecně prospěšnou společnost.⁶⁹

⁶⁸ Šance pro snadnější start do života. *Šance Pavlína Němcové* [online]. 2011 [cit. 2013-09-10]. Dostupné z: <http://www.sancepn.cz/projekty-sance-start.php>

⁶⁹ Občanské sdružení DOM: O nás. *Občanské sdružení DOM* [online]. 2009, 2013 [cit. 2013-09-10]. Dostupné z: <http://dom-os.cz/o-nas/>

DOM JOB PROGRAM je určen pro mladé lidi ve věku od 16 do 26 let, kteří potřebují podporu a pomoc při vstupu na trh práce či do dalšího vzdělávání. Pomáhá zdravotně či sociálně znevýhodněným mladým lidem získat informace, znalosti, dovednosti a první pracovní zkušenosti. Cílem je následné zapojení do běžného zaměstnání překonání problémů s tím spojených.⁷⁰

Základ programu tvoří pravidelná práce v malé řemeslné dílně Košára, která vyrábí pletené košíky a bytové doplňky. Košára není chráněná dílna. Klienti zde pracují v běžném prostředí s ostatními, jsou v každodenním kontaktu se zákazníky, vydělávají si vlastní peníze a zároveň získávají pracovní návyky a sociální dovednosti.⁷¹

Zaměstnání trvá přechodnou dobu zpravidla 3 – 6 měsíců, poté klienti postupně hledají běžné zaměstnání a integrují se na trh práce nebo pokračují v dalším vzdělávání.

Shrnutí teoretické části

Teoretická část se zabývala výchovou dítěte v rodině a funkcemi, které v životě dítěte zastává. Poté byla představena náhradní výchovná péče, náhradní rodinná péče a její formy a v neposlední řadě ústavní výchova včetně zařízení provádějící výkon ústavní výchovy. Samostatná kapitola byla věnována odchodu dětí z DD a jeho problematice a závěrečná kapitola se zabývala pomáhajícími projekty, které mladým odcházejícím poskytují pomoc a podporu při integraci do běžného života.

⁷⁰ Job. *Občanské sdružení DOM* [online]. 2009 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z: <http://dom-os.cz/job/>

⁷¹Košára. *Občanské sdružení DOM* [online]. 2009 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z: <http://dom-os.cz/?sid=5&cid=5/>

B EMPIRICKÁ ČÁST

6 REALIZOVANÉ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V následující kapitole je blíže specifikováno výzkumné šetření, co je jeho cílem, jaká bude použita metodika, postup získávání dat, je charakterizován výzkumný soubor a průběh šetření a zpracování dat prostřednictvím kódování.

6.1 Cíle empirické

Cílem mého výzkumu bylo zjistit co nejvíce informací o problematice odchodu dětí z DD Sázava do života. Hlavním empirickým cílem realizovaného výzkumného šetření bylo získat odpověď na výzkumnou otázku, jak prožívaly děti z DD integraci do běžného života a na podotázku – jak probíhá odchod dětí z DD Sázava a příprava na něj.

6.2 Formulace výzkumných otázek

Hlavní výzkumný cíl je vyjádřen výzkumnou otázkou: *Jak prožívaly děti z dětského domova odchod do samostatného života?*

a podotázkou

Jak probíhá odchod dětí z Dětského domova Sázava a příprava na něj?

Aby mohly být zjištěny odpovědi na výzkumné otázky a mohl být splněn cíl práce, bylo nutné zvolit dílčí výzkumné otázky, které přinesly odpovědi na to, jak informanti prožívali odchod od původní rodiny, jak se dokázali adaptovat na nové prostředí, jak byli připravováni na odchod z ústavního zařízení a v konečném důsledku, jak se dokázali uplatnit v životě.

Informantům byly předloženy otázky ze třech hlavních oblastí, které se týkaly původní rodiny, života v DD a doporučení pro odcházející děti. Tyto oblasti reprezentovali tyto konkrétní otázky:

- V kolika letech jsi přišel do DD a z jakého důvodu?
- Jak jsi prožíval odchod od rodiny a příchod do neznámého prostředí?
- Navázal jsi přátelství s dětmi z DD nebo sis kamarády hledal spíše mimo DD?

- Oblíbil sis nějakou dospělou osobu v DD?
- Navštěvoval jsi po dobu pobytu v DD svoji rodinu, jezdili rodiče za tebou?
- Jaké sis zvolil povolání?
- Jak dlouhou dobu jsi celkem strávil v DD?
- Byl jsi nějak systematicky připravován na odchod z DD?
- Jaká byla hmotná popř. finanční podpora při odchodu z DD?
- Jak jsi řešil bydlení, zaměstnání, kdo ti pomáhal?
- Kontaktoval jsi po odchodu z DD svoji rodinu?
- Měl jsi nějaké potíže, které by souvisely s novým životem – vztahy, finance, zaměstnání?
- Měl jsi pocit znevýhodnění, z důvodu pobytu v ústavní péči?
- Udržuješ přátelství s někým z DD?
- Co bys dnes, se svými zkušenostmi, doporučil odcházejícím mladým dospělým z DD?
- Jaký vedeš život nyní, záliby, rodina, profese atd.?

6.3 Metodika výzkumného šetření

V rámci praktické části bakalářské práce bylo realizováno výzkumné šetření, které mělo zjistit, jak prožívaly děti z DD odchod do samostatného života a jak probíhá odchod dětí z DD Sázava a příprava na něj?

Výzkum byl realizován za pomoci kvalitativní strategie, která nám umožňuje porozumět tomu, co je podstatou jevů, o kterých toho ještě moc nevíme. Při kvalitativním výzkumu také dochází ke sblížení se zkoumanými osobami a k lepšímu pochopení konkrétní situace. Sběr dat proběhl za využití techniky polostrukturovaného rozhovoru, kdy záměr a cíl rozhovoru je pevně stanoven, ale uvolňuje se taktika jeho vedení – není nutné dodržet formulaci a pořadí otázek, je však nutné dotknout se všech předem stanovených oblastí.⁷² Zvolený druh

⁷² Socped 2009. *Zpracování výsledků výzkumu* [online]. 2009 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://socped2009.wz.cz/vyzkum2.doc>

rozhovoru umožnil uvolnit atmosféru a získat širší souvislosti, které by přesně položené otázky nepřinesly.

Podkladem pro polostrukturovaný rozhovor byl připravený soubor základních otázek a doplňující otázky, které rozvíjely dané téma. Snahou bylo, aby otázky měly logickou posloupnost, proto byly v úvodu zařazeny otázky identifikační, dále pak otázky týkající se života před vstupem do DD (včetně otázek týkajících se rodiny) a během pobytu v DD, otázky zaměřené na vzdělání a zaměstnání. Poté následovaly otázky již ke konkrétnímu tématu, které se vztahovaly především na představy o odchodu z DD Sázava, průběhu odchodu z DD Sázava včetně přípravy na tento odchod, na pocity, které byly s odchodem spojeny a na následné „uplatnění se“ ve společnosti.

Po přípravě otázek byl proveden předvýzkum, na jehož základě byla potvrzena vhodnost otázek, jejich formulace a srozumitelnost.

První otázky byly zaměřeny na dětství, rodinu, vzdělání, případné zaměstnání. Po volnějším rozhovoru následoval pozvolný přechod ke stěžejnímu tématu – odchodu z DD Sázava. Cílem bylo zjistit, jak probíhá či probíhala příprava na odchod, a co následovalo po opuštění DD Sázava. Rozhovory jsou prezentovány již ve zkompletované podobě s ohledem na jednotlivé kategorie. Pasáže, které nebyly shledány důležitými, jsou vynechány.

6.4 Charakteristika výzkumného souboru

Základní soubor, ze kterého výzkumné šetření vycházelo, tvořili bývalí svěřenci DD Sázava. V rámci výzkumu byly provedeny rozhovory s pěti informanty z DD Sázava. Pro výběr výzkumného vzorku byla použita metoda záměrného neboli účelového výběru. Miovský⁷³ tuto metodu definuje jako postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle daného kritéria. Kritériem je určená vlastnost či projev vlastnosti nebo stav (např. příslušnost k určité skupině).

Chráška o záměrném výběru uvádí, že *zde o výběru jistého prvku nerozhoduje náhoda, ale buď úsudek výzkumníka, nebo úsudek zkoumané osoby.*⁷⁴

⁷³ MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4, s. 135

⁷⁴ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4, s. 22

Výzkumný vzorek hlavního výzkumu představuje 5 záměrně vybraných informantů, kteří byli vychováni v DD Sázava. Kritériem byla dostupnost svěřenců, „ochota“ zapojit se do výzkumu a poměrné zastoupení mužů a žen. Tři informanti odešli z DD v nedávné době, dva před delší dobou. Tento výběr dovolil srovnání podmínek odchodu, ale i rozdílnost problémů, se kterými se bývalí svěřenci potkávali v reálném životě.

Vzhledem k velikosti vzorku nelze výzkumné závěry zobecňovat na celou populaci.

Všem zúčastněným osobám byla zaručena plná anonymita, všichni poskytli informovaný ústní souhlas k použití získaných materiálů pro bakalářskou práci.

6.5 Průběh šetření a způsob zpracování dat

Sběr dat proběhl ve dvou případech v DD Sázava, dva rozhovory byly realizovány v domácím prostředí informantů a jeden v prostředí cukrárny. Záznamy rozhovoru byly provedeny osobně a zaznamenány prostřednictvím diktafonu.

Vzhledem k typu výzkumu a charakteru zkoumaného vzorku byla zvolena metoda otevřeného kódování, která bude v této kapitole velmi stručně popsána. Ostatní stupně kódování nebudou z výše uvedených důvodů více rozebrány.

Otevřené kódování je *proces rozebírání, prozkoumávání, porovnávání, konceptualizace a kategorizace údajů*.⁷⁵ Kategorizace je *proces seskupování pojmu, které se zdají příslušet stejnému jevu*.⁷⁶

V průběhu otevřeného kódování se údaje rozeberou na samostatné části, pečlivě se prostudují a porovnáváním zjistí podobnosti a rozdíly. Poté, co jsou v údajích identifikované určité jevy, které reprezentují zkoumaný jev, mohou se další pojmy seskupovat kolem nich, čímž vzniknou kategorie jevů. Kategorie chápeme jako abstraktnější pojem, který v sobě zahrnuje třídu pojmů, které náleží podobnému jevu. Jednotlivé kategorie byly vytvořeny pomocí kategorizace jednotlivých pojmů.

⁷⁵ STRAUSS, Anselm. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X, s. 65

⁷⁶ STRAUSS, Anselm. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X, s. 45

7 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ POLOSTRUKTUROVANÝCH ROZHOVORŮ

V praktické části je popsán samotný výzkum ze života bývalých svěřenců DD Sázava, jejich odchod z DD, pocity, které je provázely a strasti a slasti, se kterými se po odchodu z DD setkaly.

Všechny rozhovory byly nahrávány na diktafon a poté převedeny do písemné podoby. V nezkrácené podobě jsou uvedeny v Příloze číslo 3: Rozhovory s informanty.

7.1 Dětský domov a školní jídelna Sázava

V následujícím textu bude blíže představeno zařízení, ve kterém proběhlo výzkumné šetření.

DD Sázava je školské zařízení rodinného typu s kapacitou pro 24 dětí. Děti sem přicházejí z Dětského diagnostického ústavu v Krči, v Praze 4 (dále jen DDÚ). DDÚ přijímá děti na základě soudně nařízené ústavní či ochranné výchovy, případně předběžného opatření. Děti jsou též přijímány na žádost zákonného zástupce. DDÚ podle výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje děti do DD, DD se školou nebo výchovných ústavů. Pobyť dítěte v diagnostickém ústavu trvá zpravidla osm týdnů.

DD Sázava se v roce 1998 přestěhoval z původních nevyhovujících prostor v Ratajích nad Sázavou do kompletně zrekonstruované budovy bývalé základní školy v Sázavě. Areál DD se skládá z hlavní budovy, dále budovy, která se nazývá „domeček“, jejíž součástí je dílna údržbáře a také keramická dílna, kde děti tráví mnoho volného času. Dále je zde budova pro stolní tenis, jejíž součástí je malý byt, tzv. garsonka. Uprostřed celého areálu se nachází hřiště na volejbal a dále hřiště s moderními herními prvky – síťovou pyramidou, houpačkou atd.

V hlavní budově, která má dvě nadpodlaží, se v přízemí nachází kuchyně s jídelnou, která má kapacitu 40 míst. Dále jsou zde kanceláře, prádelna, sklady.

V DD Sázava fungují 3 výchovné skupiny a v každé z nich je 8 dětí. Skupiny jsou označeny I., II., a III. Na každé skupině se střídají 2 denní vychovatelé a 1 noční vychovatelka. Děti je oslovují „teto“ nebo „strejdo“.

První a druhá skupina sídlí v hlavní budově, v 1. a 2. patře. Každé patro tvoří jeden uzavřený byt, kde jsou 4 pokoje a v každém z nich bydlí 2 děti. Dále má každá skupina svou společenskou místnost s televizí, počítačem a knihovnou. Zde se děti schází ke společným činnostem, či se zde připravují do školy. Každá skupina má 2 toalety a 2 koupelny, zvlášť pro chlapce a pro dívky. V koupelně se nachází i automatická pračka pro praní drobného prádla. Součástí bytu je i plně vybavená kuchyňka, kde děti společně snídají a večeří a samostatně, jen s pomocí svých vychovatelů, se zde učí vařit, péct moučnicku atd. Společně se zde i slaví narozeniny, svátky a příležitostně úspěchy každého z dětí. Ke každé skupině patří také sklad prádla a pokoj pro vychovatele. Třetí skupina je umístěna v „domečku“ a je vybavena stejně jako dvě předchozí skupiny. V garsonce si studující děti starší 18 let zkoušejí samostatně žít a starat se o sebe.

Na každé ze skupin si děti samostatně udržují pořádek ve svých pokojích. Pravidelně se střídají při úklidu na kuchyňce, koupelně a na společenské místnosti. Starají se o květiny. Dále se všechny děti učí přepírat svoje drobné prádlo, žehlit, vařit, starají se o svá drobná zvířátka, příležitostně nakupují a hlavně se učí hospodařit se svými peněžními prostředky.

Děti z DD navštěvují Základní a Mateřskou školu v Sázavě a také Základní školu v Choceradech. V současné době DD nemá žádné dítě, které by navštěvovalo ZŠ se speciálními potřebami. Po absolvování ZŠ dojíždějí děti do více či méně vzdálených středních odborných učilišť a středních škol. Tyto děti pak většinou bydlí na internátech a do DD se vrací v pátek na víkend.

7.2 Odchod dětí z Dětského domova Sázava

Už několik let se dětský domov aktivně zabývá přípravou svých svěřenců na život po odchodu do samostatného života. Odchod z dětského domova je pro děti, které tu leckdy stráví mnoho let, složitý. Ze zkušenosti sociální pracovnice vím, že se většinou nemohou spolehnout na pomoc svých biologických rodičů. Vychovatelé se přesto snaží, pokud je to

možné a vhodné, aby byly s rodiči v kontaktu. Přesto jsou však svými vychovateli na situaci, kdy od rodiny podpora a pomoc nepřijde, připravovány. Jde o to, připravit tyto děti na to, aby se dokázaly po odchodu z DD, postavit na vlastní nohy a fungovat, pokud možno, ve všech oblastech života. Na tyto děti čeká s odchodem z DD mnoho problémů. Často si nedovedou představit, zda se budou schopni o sebe postarat. Najednou je vše jinak, ocitají se ve světě, kde už nic není samozřejmostí. Je důležité, jak byl mladý člověk vychován, jaké získal návyky, jak dalece je zodpovědný. S přípravou těchto mladých lidí na život za branami dětského domova vychovatelům a hlavně dětem v poslední době pomáhá řada neziskových organizací. Ve spolupráci s těmito organizacemi se děti učí praktické přípravě na samostatný život, zároveň jim ale pomáhají i v období, kdy tyto děti ukončují pobyt v dětském domově a začínají žít samostatně.

Jak již bylo zmíněno, mladí lidé, kteří odcházejí z DD, jsou na odchod připravovány svými vychovateli i pomáhajícími organizacemi a projekty. Děti, které odcházejí, mají vždy zajištěné bydlení a práci. Ze strany státu je jim při odchodu poskytnuta věcná pomoc v hodnotě do 15.000 Kč. Alternativou je jednorázový peněžitý příspěvek ve stejné výši.

7.3 Výzkumné šetření – anamnéza informantů

Pro výzkum bylo zvoleno pět informantů, kteří strávili určitý čas v DD v Ratajích nad Sázavou a poté v Sázavě, kam se DD v roce 1998 přestěhoval. Tuto skupinu tvoří tři mladé ženy a dva muži. Ženy jsou ve věku 22, 31 a 38 let a muži ve věku 22 a 50 let. Z tohoto souboru je zřejmé, že podmínky pro odchod byly u dvou informantů odlišné z důvodu delší doby, která uběhla od jejich odchodu. Všechny informanty osobně znám, jak již bylo zmíněno, pracuji jako sociální pracovnice DD, ze kterého tito bývalí svěřenci odcházeli. Jeden z informantů je můj vrstevník (50 let) a spolužák ze základní školy.

Základní anamnéza informantů, kteří poskytli rozhovor v rámci kvalitativního výzkumu, bude představena v následujících podkapitolách.

7.3.1 Informant č. 1

Muž středního věku, 50let. Do dětského domova přišel i se svými sourozenci v roce 1977, když mu bylo čtrnáct let. Důvodem jeho umístění a nařízení ústavní péče byl fakt, že se rodina, ve které vyrůstal, dostala do vážných problémů. Otec velmi brzy zemřel, bylo mu

čtyřicet let. Matka výchovu nezvládala, opakovaně nechávala děti samotné, opouštěla je často i na několik dní. Děti zůstávaly zcela bez dozoru, bez jídla. Jeho zdravotní stav nebyl dobrý, a tak byl hospitalizován v nemocnici. Teprve poté byl umístěn do DD, nejdříve na základě předběžného opatření a poté byla nařízena ústavní výchova. V domově strávil celkem pět let. Ve škole prospíval průměrně, v chování neměl žádné problémy.

Rád sportoval, byl členem fotbalového družstva žáků, později dorostu. V roce 1978 nastoupil na Zemědělské učiliště v Čáslavi, kde se vyučil traktoristou. Po vyučení odešel z DD na ubytovnu Státního statku, kde začal i pracovat v oboru, kterému se vyučil.

7.3.2 Informantka č. 2

Mladá žena, věk 22 let. Po smrti matky byla svěřena do péče své tety, která výchovu nezvládala a pro podezření z pohlavního zneužívání byla umístěna na základě předběžného opatření do diagnostického ústavu. Otec v té době trvale žil a pracoval ve Švédsku. O svoji dceru projevil zájem, ale ta při projednávání u soudu odmítla se svým otcem odjet tak daleko. Poté byla nařízena ústavní výchova a dívka byla v 9 letech umístěna v DD v Sázavě, kde si velmi rychle zvykla. Zde začala navštěvovat základní školu. Byla velmi talentovaná, začala hrát na klavír, zpívat a tančit. Po dokončení základní školy se rozhodla studovat na Střední pedagogické škole v Čáslavi. Zde studovala obor Předškolní a mimoškolní pedagogika. Úspěšně odmaturovala v roce 2012. Po celou dobu pobytu byla v kontaktu se svým otcem, který jí pravidelně telefonoval, a při návštěvách v ČR s ním trávila čas v Praze v jeho přechodném bydlišti. Kamarádský vztah si vytvořila i s paní učitelkou ze základní školy, ke které v rámci hostitelské činnosti chodila na víkendy. Často s touto rodinou trávila i letní dovolené, většinou v zahraničí. Z původní rodiny se kromě otce setkávala pouze s prarabou, kterou pravidelně, jednou za měsíc, navštěvovala. DD opustila v červnu 2013 a od této doby bydlí ve startovacím bytě v Sázavě a pracuje jako vychovatelka v dětském domově.

7.3.3 Informantka č. 3

Mladá žena ve věku 31 let. Jako dítě žila i se svým mladším bratrem v neúplné rodině, kde je vychovával jen otec. Byla otcem často bita obuškem. Sama několikrát vyhledala pomoc na policii. Jako týrané dítě byla umístěna do diagnostického ústavu, od roku 1994 byla v DD. V této době jí bylo 12 let a trpěla retardací psychomotorického vývoje, v pásmu lehkého

defektu. Během svého pobytu v DD byla dívka poskytována pomoc v podobě hluboké celostní terapie – kineziologie. Terapeutka s ní pravidelně praktikovala sezení, pomáhala jí odbourávat emoční stresy a různé psychické bloky, které jí provázely ještě z doby, kdy žila v problémové rodině. Cílem této terapie bylo i postupné zlepšování tělesných problémů. Dívka začala postupně nacházet životní rovnováhu. Za pobytu v DD se vyučila zahradnicí na Středním odborném učilišti zemědělském v Čáslavi. Ze zařízení poté odešla do Chráněného bydlení a do pracovního centra Slapy (Občanské sdružení Portus Slapy), kde bydlí a současně i pracuje už několik let. Pravidelně telefonuje a DD Sázava, kde strávila mnoho let, pravidelně navštěvuje.

7.3.4 Informant č. 4

Mladý muž, věk 22 let. Spolu se svými sourozenci byl umístěn v DD v Sázavě od 23. 12. 1994. Tomuto rozhodnutí předcházela neutěšený život v rodině, kde děti byly samy doma, bez dozoru, špinavé a hladové. Matka byla alkoholička, v dohledné době měla nastoupit výkon trestu. Domek, ve kterém vyrůstaly, byl bez elektřiny, rodina žila na velmi nízké sociální úrovni. Matka neměla zájem o řádnou výchovu dětí.

Do 10let věku nebyly s chlapcem žádné větší výchovné problémy. Ve škole prospíval dobře, byl šikovný, oblíbený u dětí i dospělých. S pubertou začal být drzý a neústupný. Měl problémy s krádežemi, začal kouřit. Byl velmi manuálně zručný, nadaný na sport i hudbu, začal hrát na kytaru. S koncem povinné školní docházky u něho došlo ke zklidnění, jeho prospěch i chování bylo bez problémů, byl samostatný a zodpovědný. V roce 2007 nastoupil na Střední školu ekonomiky, obchodu a služeb v Benešově, kde začal studovat obor Prodavač smíšeného zboží. V průběhu pobytu v zařízení navštívil spolu se svými sourozenci matku, bydliště otce se nepodařilo zjistit. Otec ani matka děti nenavštěvovali ani je nekontaktovali telefonicky. V roce 2008 mu zemřela matka. V DD si oblíbil svého vychovatele, který se mu velmi věnoval. V rámci hostitelské činnosti začal dojíždět do rodiny vychovatele, kde trávil stále více volného času. Začal studovat střední školu, založil vlastní kapelu, byl velmi šikovný a dařilo se mu ve studiu. Ještě před dovršením plnoletosti odešel z DD a začal žít v rodině svého vychovatele, který ho v mnoha ohledech podporoval. Po úspěšném ukončení střední školy byl přijat na vysokou školu, kde stále ještě studuje.

7.3.5 Informantka č. 5

Mladá žena, věk 38 let. Jako malá vyrůstala, po rozvodu rodičů, jen s otcem. Spolu se svým starším bratrem si matku nepamatovala, protože když od nich odešla, oba byli velmi malí. Výchovu v rodině otce pomáhala zvládat babička, matka otce. Poté bylo šetřením zjištěno, že babička je velmi nemocná a už se do budoucna nebude moci starat o děti. Otec nebyl schopen se o děti sám postarat a navíc začal mít problémy s alkoholem. Z tohoto důvodu byla i se svým bratrem umístěna v roce 1982 do DD v Ratajích nad Sázavou. V té době jí bylo 6let. V DD si velmi rychle zvykla a našla si kamarády. Postupně si oblíbila i dospělé pracovníky domova. Po smrti své babičky občas navštěvovala svého otce. Ve škole prospívala dobře, byla milá, přátelská. Vyučila se obuvnicí ve Zruči nad Sázavou.

7.4 Výzkumné šetření – otevření kódování

Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje.⁷⁷

Takto získaný text byl rozdělen do menších celků a tyto části označeny kódy, které výstižným způsobem reprezentovaly označený jev. Postupně byly analyzovány všechny rozhovory, které byly s informanty uskutečněny. Zaznamenané kódy byly následně seskupeny podle podobnosti nebo jiné souvislosti. Tímto způsobem vznikly jednotlivé kategorie, které obsahují stejné nebo blízce podobné kódy. Z otevřeného kódování byly získány následující kategorie:

- Odchod od rodiny
- Život v novém prostředí
- Kontakt s původní rodinou
- Odchod z dětského domova
- Samostatný život
- Doporučení pro odcházející z dětských domovů

⁷⁷ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0, s. 211

Zmíněné kategorie jsou charakterizovány kategorie kódy, které jsou uvedeny v tabulce č.:1:
Otevřené kódování – kategorie a kódy

Tabulka č. 1: Otevřené kódování – kategorie a kódy

Odchod od rodiny	smrt, chaos, bída, ztráta sourozence, samota, dluhy, hlad, bolest ubližování, zneužívání nedostatek, bezmoc, selhání rodičů, hrůza týrání, bití, zlo
Život v novém prostředí	vysvobození, pohoda, spokojenost, rozvíjení talentu, smutek, bariéra, nezájem, uzavřenost, dobré vzpomínky, stabilita, nové vztahy, důvěra, podpora, pomocná ruka
Kontakt s původní rodinou	odcizení, občasný kontakt, stáří, návštěvy otce, problémy, ztráta domova, vězení, bída, agresivita, alkohol
Odchod z dětského domova	poděkování, zodpovědnost, finance, samostatnost pomáhající projekty, startovací byt, samostatnost, podpora, nový domov, starosti, stesk
Samostatný život	dědictví, dluhy, problémy, nová rodina, zodpovědnost, finanční problémy, složitost, hledání matky, smutek, zklamání, nová rodina, podpora, hudba, studium, láska, zlo mimo ústav
Doporučení pro odcházející děti z	vize, houževnatost, umění hospodařit, podpora, pomoc integrace, opora opatrnost

Zdroj: vlastní zpracování

7.4.1 Kategorie 1 - Odchod od rodiny

Opouštění své biologické rodiny bylo pro všechny informanty psychicky velmi náročné. Rodinné prostředí vyměnili za ústavní péči, kam každý z nich přicházel z odlišného důvodu. Čtyři informanti byli v té době malými dětmi, jeden byl ve věku dospívání. Každý z nich prožíval tuto situaci odlišným způsobem.

Kódy, které charakterizují tuto kategorii, jsou: smrt, chaos, bída, ztráta sourozence, samota, dluhy, hlad, bolest, ubližování, zneužívání, nedostatek, bezmoc, selhání, hrůza, týrání, bití, zlo.

Všichni informanti prožívali složité období svého života, kdy např. informantu č. 1 zemřel otec, který byl jediným živitelem početné rodiny. Matka byla nezaměstnaná a pobírala pouze přídatky na svoje děti. Jak uvádí informant č. 1: *mamka se o nás nestarala, my jsme byli dva i tři dny doma samy, doma nebyla ani koruna na jídlo. Chodili jsme do krámu, tam nám dali na dluh....* Informant č. 1 opustil rodinu, když mu bylo čtrnáct let, bylo to období, kdy se rozhodoval o svém budoucím povolání a potřeboval pomoci. Jak uvádí: *já jsem vlastně nevěděl, kam půjdu. Vím jen, že táta byl traktorista, brácha se taky tímhle vyučil, když je ti čtrnáct roků, tak viš prd, co dělat. Potřebuješ poradit. Takže to mi vybraly vychovatelky a ještě bych jim za to měl poděkovat, protože se trefily.*

Informantce č. 2 se změnil život v osmi letech, když jí zemřela matka. Otec s rodinou v té době ani nevěděl, že má dceru. Výchovu převzala teta a právě v její rodině došlo k situaci, že nebylo možné, aby zde i nadále setrvala. Jak sama uvádí: *byla jsem zneužívána svým bratrancem.* O svých zážitcích už jako malá hovořila velmi otevřeně a i nyní, po letech, vypráví svůj život v rodině tety zcela bez emocí.

Informantka č. 3 o období, kdy odcházela z rodiny svého otce, kde se o ni a jejího bratra starala nejvíce babička, vypovídá velmi skepticky. Uvádí: *rodiče se rozvedli, máma odešla, ani si jí nepamatuju. Byla jsem asi dvouletá. Babička najednou umřela, ta byla ta jediná, kdo nás držel nad vodou.* Při této větě už má slzy v očích a začínají pracovat emoce. Nejcharakterističtější slovem, kterým by bylo možné popsat výpověď této informantky o odchodu ze své rodiny, je asi bezmoc a smutek.

Informant č. 4 vypravuje svůj příběh s nadhledem, který je hoden obdivu. Říká: *přišel jsem do dětského domova ve třech letech, vím, že rodiče se o mě nedokázali starat tak, aby mohli vést výchovu.*

Do DD, jako do bezpečného prostředí, přišla informantka č. 5. Jak uvádí: *doma to bylo hrozný, byla jsem týráná, táta mě i bráchu bil obuškem, máma chodila vožralá ráno domů.*

Všichni informanti hovořili o svém odchodu z rodiny zcela otevřeně, některé vzpomínky provázely emoce. Důvody, pro které byli umístěni do ústavní péče, byly závažné a měly vliv na budoucí vztahy s biologickými rodiči či příbuznými.

7.4.2 Kategorie 2 - Život v novém prostředí

Příchod do nového prostředí byl pro informanty v podstatě vysvobozením. Přišli z prostředí, kde leckdy chybělo to základní k životu.

Kódy, které charakterizují tuto kategorii, jsou: vysvobození, pohoda, spokojenost, rozvíjení talentu, smutek, bariéra, nezájem, uzavřenost, dobré vzpomínky, stabilita, nové vztahy, důvěra, podpora, pomocná ruka.

Jak uvádí informant č. 1: *příchod do děčáku byl takřka vysvobození. Ne, že bysme mamku neměli rádi, to určitě ne, ale najednou jsme nemuseli řešit jídlo, ségra byla ještě malá, byl jsem rád, že je o nás najednou postaráno, skončil stres.* Informant č. 1 přišel do dětského domova se svými sourozenci, když mu bylo čtrnáct let. Bylo to koncem června a po prázdninách šel do deváté třídy. V té době měl starosti, kam půjde po ukončení základní školy. Další silně traumatizující zážitek byl, když dětský domov velmi brzy opustila jeho maličká sestra, která odešla do pěstounské péče. Vzpomíná: *si přišel jsem ze školy domů, vždycky jsem jí něco nosil, třeba bonbóny nebo čokoládu, kterou jsem dostal od kamarádů. Najednou tam nebyla. Od té doby jsem ji neviděl, ale myslím na ni každý den. Rozhodl jsem se, i se sourozenci, že ji najdeme.*

Díky tomu, že byl sportovně nadaný, našel si mnoho kamarádů. Uvádí: *hrál jsem fotbal a fotbal byl pro mě skoro všechno, tak jsem trávil volný čas... jen fotbal.*

Informantka č. 2 se velmi rychle adaptovala na nové prostředí DD. Byla kamarádká, vztahy navazovala velmi rychle. Svůj život komentuje: *já jsem měla krásný dětství, krásný. Neměla jsem žádný problém.* Spřízněné osoby mezi dospělými si hledala nejen v DD, kde si oblíbila některé vychovatelky, ale navázala také velmi blízký vztah s učitelkou v základní škole, kam chodila. Jak uvádí: *brali si mě, chodila jsem k nim domů, jezdila jsem s nimi na dovolený, brali si mě na Vánoce.* Toto přátelství přetrvalo i po odchodu z DD.

Zvláštní pocit, plno dětí, takový nevím, něco nového, tak charakterizuje svůj příchod a první pocity v DD informantka č. 3. Příběh této informantky se zdá být trochu odlišný od ostatních informantů. Snad je to z důvodu, že rodina relativně fungovala, ale babička, která se o děti starala, vážně onemocněla a nakonec zemřela. Informantka dlouho hledala cestu k novým vztahům v DD i mimo něj. Byla uzavřená. Postupně si však oblíbila vychovatelku, jak uvádí: *tu jsem měla nejvíc ráda, to byla prostě taková moje mamina...*

Jako tříletý prožíval příchod do ústavního zařízení informant č. 4. V rozhovoru uvedl: *je to už strašně dávno, ale myslím si, že jsem měl dobrý dětství, protože mám z té doby jen dobré vzpomínky. Tolik moc si nepamatuju, ale myslím si, že jsem vyrůstal v dobrém prostředí..*

Informant č. 4 byl velmi kamarádský, přišel do DD i se svými čtyřmi sourozenci. Jeden z nich později odešel do pěstounské péče. V DD si oblíbil vychovatelky a vychovatele. S tímto vychovatelem navázal velmi blízký vztah a ještě před dovršením osmnácti let, odešel žít do rodiny tohoto vychovatele. Tuto rodinu považuje za svoji. Uvádí: *David byl můj vychovatel a nabídl mi, že bych u nich mohl být. Byla to rodina, která se o mě postarala, díky ní jsem se v životě cítil skvěle, mohl jsem také díky nim, po vyučení, absolvovat ještě nástavbový obor a udělat si maturitu.*

Třináct let strávila informantka č. 5 v DD. Svůj příchod do DD prožívala rozporuplně. Se svým bratrem odešla z domova na polici a žádala opakovaně o pomoc. Přesto, když najednou byla v bezpečí DD, uvádí: *ze začátku to byl pro mě šok, ale rychle jsem si zvykla. Rychle jsem pochopila, že se tam budu mít dobře, že se o mě někdo postará.* Dlouho trvalo navázat bližší kontakt s dětmi i s dospělými. Postupně se jí však stal DD plnohodnotným domovem. Říká: *byla jsem taková vyplašená, asi jsem se musela nejdříve rozkoukat, ale chvíli to trvalo, než jsem si našla kamaráda. Ale i tety jsem měla ráda.* Tato informantka vnímá DD jako instituci, která jí v životě hodně pomohla. Už od raného dětství jí provázely psychické potíže a po celou dobu pobytu v DD jí byla poskytována odborná pomoc ze strany psychologů. S pomocí psycholožky byl hledán i obor, který by byl vhodný ke studiu po ukončení základní školy se speciálními potřebami. Vyučila se zahradnicí.

Příchod do DD chápali všichni informanti jako vyřešení jejich svízelné situace. Informantka č. 3 byla však dlouho uzavřená, stýskalo se jí po rodině, ve které vyrůstala. Tato rodina však přestala fungovat z důvodu smrti babičky. Informantka č. 5 měla psychické problémy a trvalo

jí delší dobu, než si zvykla na nové prostředí. DD se však stal domovem všech informantů a bylo to místo, kde začali navazovat nové vztahy, osvojovat si návyky a přizpůsobovat se životu ve větším kolektivu.

7.4.3 Kategorie 3 - Kontakt s původní rodinou

Kontakt s původní rodinou nám do jisté míry dokáže napovědět, jak bude probíhat integrace informantů, kteří poskytli rozhovoru pro tuto bakalářskou práci. Z jejich příběhů a z jejich vztahů k rodině, ze které do DD přišli, se dá usuzovat, zda se po dovršení dospělosti, do této rodiny zase vrátí.

Kódy, které charakterizují tuto kategorii, jsou: odcizení, občasný kontakt s rodiči, stáří, návštěvy otce, problémy, ztráta domova, vězení, bída, agresivita, alkohol.

To, zda informanti navštěvovali své rodiče nebo oni udržovali kontakty s nimi, do značné míry určují důvody umístění těchto informantů v DD.

Informant č. 1 uvádí, že domů za matkou nejezdil, že ho a jeho sourozence navštěvovala občas ona. Zamýšlí se a konstatuje: *jo, většinou jednou za rok za námi jezdila. Zde začíná být zřejmé, že se postupně informant č. 1 začíná odcizovat a začíná si vytvářet nové vztahy v DD. Tyto vztahy se týkají nejen dětí, ať už ve škole, či v DD, ale začíná navazovat bližší vztahy i s dospělými. Když hovoříme o matce, zda on ji jezdil navštěvovat, uvádí: nene, já ne. Jarda (bratr), když sel do učení, tak na víkend jezdil jednou do děčáku a jednou zase k ní. To se takhle domluvil s ředitelkou domova, pořád to po týdnu střídal a fungovalo to. Já jsem ale neměl potřebu.*

Táta jsem jezdil dlouho, asi do mých čtrnácti, ale potom jelikož byl nemocný, už starý, tak přestal jezdit. Tak hovoří o kontaktu se svým otcem informantka č. 2. S otcem však byla ve styku poměrně často. Telefonoval ji a velmi se o svoji dceru zajímal. Informantku č. 2 její otec i finančně podporoval, několikrát ji zval do jeho bydliště, Švédsko. Navrhoval, aby se k němu přestěhovala po dovršení dospělosti a po ukončení studia. Toto se však do této doby neuskutečnilo.

Informantka č. 3 se stýkala se svým otcem pravidelně do svých šestnácti let. Otec byl, kromě bratra, jediný, koho informantka považovala za svoji rodinu. Otec však v jejích osmnácti

letech zemřel. Matku si nepamatovala, a to jí, až do dospělosti, velmi trápilo. Vlastně dodnes nechápe souvislosti, proč matka odešla od rodiny. Dnes, už jako matka dvou dětí, nechápe, jak mohla matka ji a jejího bratra opustit. Toto téma je pro ni zvlášť nepříjemné. Zřejmě ji situace, že matku nezná, trápila asi nejvíc v období, kdy si jí narodila dcera. Tehdy se rozhodla matku vyhledat a uvádí: *něco tak děsného jsem ještě neviděla. Zazvonila jsem u takového starého domu, za chvíli vyšla ven moje matka, hrozná osoba, za ní se vyvalil dým kouře. Ptala jsem se jí, jestli ví, kdo jsem a ona mi řekla, že je jasný, že ví. Měla hrubý hlas, vypadala příšerně.* Svůj příběh o hledání matky vypráví dnes již bez emocí. Zdá se ovšem, že je to jen jakási póza. Je vidět, že se dokázala k problému postavit čelem, vyřešila si otázky, které ji mnoho let trápily, a dnes jen říká: *od té doby jsem matku neviděla ani jsem jí nijak nekontaktovala...*

Kontakt s rodinou neudržoval informant č. 4. a uvádí: *domů jsem nejezdil, nechtěl jsem. Matka byla ve vězení a otec neměl podmínky.* Z jeho slov je jasné, že nikdy neplánoval, že by se, po odchodu z DD, vrátil ke své rodině nebo, že by to byli rodiče, koho by požádal o pomoc. Budoval si vztahy v dětském domově i mimo něj a svoji budoucnost měl spojenou s rodinou svého vychovatele, který mu, po odchodu z DD, poskytl zázemí.

Informantka č. 5 udržovala z pochopitelných důvodů (byla otcem týrána) kontakt jen se svojí matkou. Vypráví o návštěvách matky, ale je patrné, že na tato setkání nevzpomíná ráda. Říká: *jo, chvíli jsem tam jezdila, ale ona si našla nového přítele a já jsem s ním začala mít špatné zkušenosti. Byl agresivní, tak jsem tam přestala jezdit. Potom jsem často jezdila na psychiatrii a léčila jsem se u paní doktorky.* Informantka č. 5 i po odchodu z DD občas navštěvuje svoji matku i svého nevlastního bratra.

Z výše uvedené kategorie vyplývá, že žádný z informantů nepočítá s tím, že by se, po odchodu z DD, vrátil zpátky k původní rodině. Všichni informanti se dříve či později odcizují od rodiny, ze které přišli. Informant č. 1 by se zřejmě mohl vrátit k matce, ale po celou dobu pobytu v DD jí vídal jen jednou za rok. Zaměstnání měl v místě, kde sídlil dětský domov, a tak tady i zůstal. Otec informantky č. 2 se velice zajímal o svoji dceru, ale žije mimo území ČR a je to už poměrně starší člověk. Informantka č. 3 má v tom, kam půjde, jasno, protože se nemá kam vrátit. Matku nezná a otec zemřel. Informant č. 4 má situaci asi nejvíce usnadněnou. Buduje si pozici v rodině, která je mu do budoucna ochotna pomoci. Bezpečno u původní rodiny by nebylo informantce č. 5, tak raději volí chráněné bydlení

7.4.4 Kategorie 4 – Odchod z dětského domova

Odchod z dětského domova a příprava na něj probíhala u informantů poměrně odlišně. Je to dáno tím, že dva z informantů odešli před delší dobou, a proto podmínky, za kterých odcházeli, byly zcela odlišné od zbývajících třech informantů.

Kódy, které charakterizují tuto kategorii, jsou: poděkování, zodpovědnost, finance, samostatnost, pomáhající projekty, startovací byt, podpora, nový domov, starosti, stesk.

Už jsem rok dělal ve statku a z domova (DD) jsem chodil do práce, a když mi bylo osmnáct, tak jsem přešel na svobodárnu do statku v Ratajích nad Sázavou. Takto vzpomíná informant č. 1 na odchod z DD. Z jeho výpovědi vyplývá, že odcházel a měl zajištěnou práci a bydlení. Uvádí: dali mi pár hrnců, sadu nádobí, nějakou deku, prostěradlo, kapnu a povlečení. Na otázku, jestli u něho probíhala nějaká systematická příprava na odchod, říká: ne, ne, prostě jsem se v osmnácti sebral, poděkoval, protože já jsem si nikdy nestěžoval na děcák. Ten osud to tak asi chtěl, kdyby to tak nebylo, neměl bych Dášu (manželka) a tohle všechno, co mám... Informant č. 1 odcházel z DD s výbavou a s hotovostí na vkladní knížce, která byla zůstatkem sirotčího důchodu, po odečtení příspěvku na úhradu nákladů, protože matka na své děti tuto částku nehradila. Nedlouho po odchodu z DD matka informanta zemřela a zbyl po ní starší domek, ale i dluhy. To byla další složitá situace, kterou musel informant č. 1 řešit.

Informantka č. 2 je jedna z těch informantů, kteří odešli v nedávné době. Byla poměrně systematicky připravována na život po odchodu z DD. Zúčastnila se např. projektu Život nanečisto. Vystudovala střední pedagogickou školu a v současnosti bydlí ve startovacím bytě poblíž DD, kde vyrůstala od 8let.

Před dvaceti lety odcházela z DD informantka č. 3. Z jejího vyprávění nabývám dojmu, že odchod dětí z DD nikdo ze zaměstnanců a hlavně z vedení nijak zvlášť neřešil. Děti zřejmě v té době nějak přicházely a nějak odcházely. Informantka č. 3 uvádí: *nikdo se mnou o odchodu nemluvil, snad kromě jedné vychovatelky (jmenuje). Odešla z DD na ubytovnu do Zruče nad Sázavou, kde v továrně na výrobu obuvi musela odpracovat tři roky.*

V sedmnácti letech odešel z DD informant č. 4, který odešel žít do rodiny svého vychovatele. Tuto rodinu po dobu pobytu v DD navštěvoval jako rodinu hostitelskou. Na odchod z DD byl připravován postupně, jednak v DD a hlavně pak životem v rodině, která se mu rozhodla pomoci. Pomáhající projekty, které si kladou za cíl pomoci v přípravě na odchod z DD,

hodnotí takto: *ano zúčastnil jsem se jednoho, myslím, že se jmenoval Život nanečisto. Myslím, že mi to nedalo tolik, kolik bych chtěl a potřeboval. Myslím si, že realita je pak jiná a ten projekt mě nepřipravil, tak abych pochopil to, co bude venku.*

Nejdéle strávila v DD informantka č. 5. Odcházela z DD, když jí bylo 25let. Jedním z důvodů, proč tak dlouho žila v DD, byla nutnost sehnat informantce č. 5 adekvátní bydlení, kde by jí byla poskytována pomoc, kterou potřebovala. Na tuto dobu vzpomíná: *ano, teta ředitelka mi zajistila bydlení, teda chráněné bydlení v Portusu na Slapech. Dělán v dílně, kde se nakládají hermelíny, taky pomáhám v hospodě, abych to zvládla a měla trochu peněz.* O tom, jak se cítila po odchodu z DD, uvádí: *problémy jsem měla, no hlavně takový ty psychický, já jsem si strašně špatně zvykala na nový prostředí. Já byla v dětském domově hrozně dlouho, a tak se mi stýskalo. Byla to pro mě taková jako rána, ráda bych se vrátila do děčáku, ale už to nešlo.* Uvádí, že oporou jí v té době byli hlavně asistenti v chráněném bydlení, kde začala žít po odchodu z DD.

Odchod do samostatného života potvrdil původní předpoklad, že žádný z informantů se po odchodu neobrátí na svoje rodiče. Jeden informant ještě stále studuje a přitom si přivydělává brigádami. Ostatní pracují, jedna informantka pracuje, ale při problémových situacích jí pomáhají asistenti z chráněného bydlení. Všichni informanti začali svůj život za podpory někoho zkušenějšího a hlavně ochotného pomoci.

7.4.5 Kategorie Samostatný život

Odchod z DD do samostatného života proběhl u dvou informantů s dovršením dospělosti, jedna informantka odešla až v pětadvaceti letech, další v jednadvaceti letech a informant č. 4 odešel už v sedmnácti letech. Tento informant odcházel z DD do rodiny, která projevila zájem se o něho postarat, u informantky č. 5 se vhodné bydlení s asistencí dlouho hledalo, proto odešla až v pětadvaceti letech.

Kódy, které charakterizují tuto kategorii, jsou: dědictví, dluhy, problémy, nová rodina, zodpovědnost, finanční problémy, složitost, hledání matky, smutek, zklamání, nová rodina, podpora, hudba, studium, láska, zlo.

Informant č. 1 odcházel jako plnoletý z DD, ale zůstal v místě sídla DD, protože tam už rok pracoval ve státním statku jako traktorista. Změna u něho nastala hlavně v tom, že začal bydlet na ubytovně. V té době už měl známost se svojí budoucí manželkou, zaměřil se tak na

shánění bytu, protože se chtěl oženit a založit rodinu. Jeho vedoucí v práci mu pomohl a brzy mu přidělili byt. I dnes se velmi zajímá o to, jak v současné době děti v DD řeší bydlení po odchodu do samostatného života a uvádí: *já věděl, že je tady v Ratajích volnej byt, tak jsem řekl vedoucímu, to už jsem chodil s Dášou (svou budoucí ženou), měli jsme v plánu spolu být. On mi tenkrát řekl, abych se oženil a že pak dostanu byt. Tuto situaci popisuje a nevěřicně se usmívá nad tím, že to byla jiná doba. Říká: tak jsme se vzali, byt nám byl přidělen, ale za 15tisíc korun. Tenkrát to byly peníze, ale proti dnešku je to něco jinýho. Pak nám ještě řekli, že když odpracujeme u statku deset let, tak nám ještě polovinu odečtou. Takže jsme byt dostali za sedm a půl tisíce. To bylo před třiceti lety.*

Jako největší problém považuje informantka č. 2 potíže s hledáním zaměstnání. Uvádí: *jo, bylo to těžký, a je to těžký najít v týhle době práci. Já jsem hledala hlavně ve školství, jako v mateřinkách. Ale pokaždé pohovor byl tak, že mě nalákali, jakože dobrý, jaká jsem úžasná a nikdy to nedopadlo...až potom mi tady paní ředitelka nabídla práci.*

Záhy po odchodu z DD zemřel informantce č. 3 otec. Odešla, najednou měla začít nový život a přišla taková rána. Dostala do situace, kdy si nevěděla rady, uvádí: *já nevěděla kam jít, co kde zařídit, co kde zaplatit. Já nevěděla nic jak vyřídit...pozůstalost, záležitosti u notáře. Táta měl dluhy, já nevěděla, jestli se dědí dluhy, netušila jsem, jak s tím naložit. V této době jí pomohli rodiče jejího budoucího manžela a ona situaci nakonec zvládla. Dnes už jen vzpomíná, jaká to byla složitá situace. Brzy se vdala, dnes má dvě děti, dceři je čtrnáct a synovi deset. S manželem staví dům, hodně s rodinou cestuje a říká: *jsem spokojená.**

Svůj sen si plní informant č. 4. Má kapelu, nyní chystá vydání CD, studuje vysokou školu, příležitostně si přivydělává brigádami. Tento mladý muž měl v životě štěstí, že po odchodu z DD nemusel shánět bydlení a neměl žádné velké existenční problémy. Pomohla mu rodina jeho vychovatele, která se stala i jeho rodinou. Přesto ani jemu se potíže nevyhnuly, uvádí: *měl jsem problémy s jednou firmou, reklamní. Chtěli na mě peníze za něco, co mi nezprostředkovali. Musel jsem se z toho vyhrabat, ale zvládl jsem to. Pomohla mi rodina.* Informant č. 4 je z mého pohledu velmi rozumný mladý muž, hovoří o životě s velkým nadhledem. Mám pocit, že ho snad v životě nedokáže nic zaskočit. Na to však on uvádí: *ne, to si nemyslím, vždycky se může něco přihodit, ale myslím si, že jsem už dnes ve stadiu, že si dokážu poradit.*

Informantka č. 5 potřebovala do samostatného života podporu, proto odešla z DD do chráněného bydlení a tam už žije 6let. V poslední době hodně přemýšlí o tom, že by se pokusila žít samostatně. Tato mladá žena prošla velkým vývojem od doby, kdy odešla z dětského domova. Dnes je z ní člověk, který je do značné míry samostatný, má přátele, o kterého se může opřít. Život jí však ztěžuje vážná nemoc, která jí potkala. Přesto se snaží myslet pozitivně. V současné době navštěvuje kurz hospodaření s penězi. Uvádí: *dostávám nové zkušenosti, abych se nespálila v novém životě*. V tuto chvíli se zamyslí a je vidět, že už se tak někdy stalo. Mluvit o problémech však nechce a říká: *skutečným problémem je jen nemoc*. Jejím největším přáním je být zdravá.

Všichni informanti žijí spořádaným životem, mají práci, jeden informant ještě studuje. Samostatný život jim přinesl mnohé problémy, ale nikdo z nich na řešení těchto potíží nebyl sám, a tak se pro ně nestaly neřešitelnými.

7.4.6 Kategorie Doporučení pro odcházející děti

Informantům, kteří poskytli rozhovor pro tuto bakalářskou práci, se daří a žijí spokojeně. Život po ukončení ústavní výchovy však pro ně nebyl vždy jednoduchý. Přišly i problémy, které bylo nutné řešit. Někteří opustili DD před mnoha lety, jiní poměrně nedávno. Jaké získali zkušenosti a co by doporučili odcházejícím dětem z dětského domova?

Kódy, které charakterizují tuto kategorii, jsou: vize, houževnatost, umění hospodařit, podpora, pomoc, integrace, opora, opatrnost.

Informant č. 1 se zamýšlí nad problémy, které odcházející mladé dospělě čekají a uvádí: *je to všechno odvislý od práce, ten člověk se musí chtít vyučit a musí chtít dělat*. Uvažuje o tom, jak těžké je sehnat práci, ale přesto má jasno, říká: *je pravda, že když tě vykopnou z práce a budeš dítě z rodiny, máš se kam vrátit. Ale tady je to jiný, to je obrovské problém, po čtrnácti dnech jde ten člověk krást*. Do této situace se informant č. 1 nikdy nedostal, přesto uvádí: *když se dítě bez práce vrátí domů za mámou nebo tátou, tak mu řeknou, tak tady buď a hledej si práci*. Je potřeba odcházet z DD a mít práci, to je základ. Nikoho dnes nezajímá, že skončíš pod mostem.

Osvojit si umění hospodařit, to by doporučila svým kamarádům, kteří ještě stále žijí v DD, informantka č. 2. a uvádí: *bylo by fajn, aby si každé dítě vedlo rozpočet, aby se naučili*

hospodařit, aby šli na ty projekty nanečisto, že se tam naučej věci jako vyplňovat složenky a to papírování, co já neuměla.

Informantka č. 3 říká, že je důležité potkat v životě člověka, o kterého se můžeš opřít, kdo ti pomůže. Ona takové štěstí měla, a to zejména v rodičích svého nynějšího manžela a uvádí: *jsou to lidi, kteří se mi vždy snažili pomoci a usnadnit mi život, protože věděli, že jsem neměla na různých ustláno.*

Pro informanta č. 4 bylo důležité, že měl po odchodu z DD vytvořenou síť kamarádů, na které se mohl spolehnout. To by také radil všem dětem, které odcházejí z DD do samostatného života a uvádí: *ať si hledají kamarády nejen z dětského domova, ale také z venku, takové hlavně dobré kamarády, kteří tě podrží, když budeš potřebovat. Díky tomu já dnes jsem schopen zapadnout do jakéhokoliv kolektivu. Také se vyhnout různým smlouvám, podepisování atp.*

Rady pro odcházející děti má informantka č. 5. Bydlí v chráněném bydlení, kde si dlouho zvykala. Nakonec však poznala, že asistenti, kteří jí jsou vždy ochotní pomoci, jsou přesně ti lidé, kteří jí v samostatném životě nejvíc pomohli v řešení nejrůznějších životních problémů. Uvádí: *odcházejícím bych řekla, aby se nechtaly takových těch zlých potvor, myslím lidí. Aby si zařídili život tak, aby neměli problémy, aby si našli práci a hlavně, aby ji neztratili.*

Informanti, kteří poskytli rozhovory pro tuto bakalářskou práci, strávili v DD poměrně dlouhou dobu. Po odchodu z tohoto zařízení se nikdo z nich nevrátil zpátky ke své původní rodině. Tento fakt byl způsoben hlavně důvody, pro které se vůbec v dětském domově ocitli. DD jim měl nahradit rodinu, rozvíjet jejich schopnosti, talenty a sociální dovednosti. Tito lidé dnes žijí spořádaný život. Z analýzy získaných údajů vyplynulo, že stěžejní v jejich samostatném životě bylo, že po jejich boku nebo v blízkosti vždy stál někdo, kdo jim byl ochoten pomoci v problémech, které museli řešit.

8 ZÁVĚR

Tématem bakalářské práce byla integrace dětí z dětského domova do běžného života. Ne každé dítě má to štěstí vyrůstat v rodině. V České republice se v současnosti vyskytuje vysoký počet dětí, které jsou vychovávány v dětských domovech – tedy v ústavní péči. Na základě studia odborné literatury byl vypracován ucelený přehled o problematice odchodu dětí z ústavní péče, na jehož podkladě mohla být zpracována empirická část BP.

Teoretická část se zabývala výchovou dítěte v rodině a funkcemi, které v životě dítěte zastává. Poté byla představena náhradní výchovná péče, náhradní rodinná péče a její formy a v neposlední řadě ústavní výchova včetně zařízení provádějící výkon ústavní výchovy. Samostatná kapitola byla věnována odchodu dětí z dětského domova a jeho problematice a závěrečná kapitola se zabývala pomáhajícími projekty, které mladým odcházejícím poskytují pomoc a podporu při integraci do běžného života.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo získat odpověď na výzkumnou otázku: *Jak prožívaly děti z dětského domova odchod do běžného života* a podotázku *Jak probíhá odchod dětí z Dětského domova Sázava a příprava na něj?*

Výzkumné šetření bylo realizováno za pomoci kvalitativní strategie, kdy došlo k postupnému sblížení se zkoumanými osobami. Bylo tedy možné pořídit emočně vypjaté výpovědi, které vypovídaly o pocitech, jež tito jedinci, kteří opouštěli dětský domov, jenž pro ně byl jistotou a zázemím, prožívali. Sběr dat proběhl za využití techniky polostrukturovaného rozhovoru, kdy záměr a cíl rozhovoru byl pevně stanoven, ale uvolňovala se technika jeho vedení.

Podkladem pro vlastní výzkumné šetření se staly myšlenky a výzkumy Zdeňka Matějčka a Jiřího Kovaříka, které byly uveřejněny v publikacích *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace* a *Náhradní rodinná péče*. Tito autoři tvrdí, že prognózy pro odcházející z ústavní péče jsou poměrně nepříznivé a děti, které byly dlouhodobě vychovávány v ústavních podmínkách, vykazují po odchodu z těchto zařízení ve vývoji osobnosti a ve společenském uplatnění nejvíce odchylek od běžné normy. V důsledku dlouhodobého pobytu v dětském domově se u dětí může rozvinout tzv. syndrom ústavní závislosti a tito lidé pak vykazují snížené schopnosti adaptace na civilní život.

Výzkumný soubor byl tvořen pěti informanty, bývalými svěřenci Dětského domova Sázava, kteří zde strávili dětství. Tento soubor byl vybrán záměrně – kritérium pro výběr byla dostupnost, ochota zapojit se do výzkumu, poměrné zastoupení mužů a žen. Byli vybráni informanti, jimž se začlenění do samostatného života podařilo, a žijí spokojený život. Cílem bylo zjistit, proč právě těmto lidem se integrace do běžného života podařila a co sehrálo největší roli v tom, že tito informanti uspěli a nenaplnili tak nepříznivé prognózy, na něž upozorňují ve svých publikacích autoři Matějček a Kovařík.

Rozhovory, které byly s informanty uskutečněny a zaznamenány, se zabývaly třemi hlavními oblastmi – rodinou, životem v dětském domově a doporučeními pro ty, kteří budou z dětských domovů teprve odcházet. Vzhledem k typu výzkumu a charakteru zkoumaného vzorku byla zvolena metoda otevřeného kódování, kdy je text jednotlivých rozhovorů „rozbit“ na jednotky a těmto jednotkám jsou přiděleny kódy.

Cílem bakalářské práce bylo odpovědět na otázku: *Jak prožívaly děti z dětského domova integraci do běžného života* a na podotázku: *Jak probíhá odchod dětí z Dětského domova Sázava a příprava na něj?*

Pro všechny informanty byl odchod z dětského domova velmi náročným obdobím. Jako stěžejní se ukázalo, že tito informanti měli díky pomoci dětského domova zajištěné bydlení a práci. Všichni informanti měli okolo sebe takové osoby, které jim pomáhali v pro ně složitém období po odchodu z dětského domova. Každý dětský domov se k problému odchodu dětí z dětského domova staví individuálně. Dětský domov Sázava se nejen současným, ale i bývalým klientům snaží maximálně pomoci, což mohou potvrdit, jelikož zde již více než 20 let pracují na pozici sociální pracovnice. Doba, ve které bylo za tyto děti všechno v dětském domově rozhodováno, je už, alespoň v Dětském domově Sázava, překonána. Vychovatelé vedou děti k odpovědnosti za své vlastní kroky.

Jednou z příčin jejich úspěchu v samostatném životě je, že jsou tyto děti dostatečně motivovány, jejich život neprobíhá izolovaně od svých vrstevníků a kamarádů z prostředí mimo dětský domov a mají možnost aktivně se spolupodílet na svém životě v dětském domově.

Dalším důvodem úspěchu těchto mladých dospělých spatřuji v tom, že právě v Dětském domově v Sázavě se aktivně zabývají přípravou svých svěřenců na život mimo ústavní péči.

Pracovníci v tomto dětském domově dostávají zpětnou vazbu od bývalých svěřenců, kteří se do dětského domova často vrací, přijedou ukázat své rodiny a pochlubit se, že se jim daří. Přijedou však i ti, kteří se ocitli v problémech. Tento fakt je důkazem toho, že vztah, který byl navázán mezi bývalými klienty a vedením dětského domova na základě důvěry, stále funguje. Protože jediné tehdy, budou-li mít tyto děti kolem sebe lidi, na které se budou moci v případě problémů obrátit a tito lidé jim věnují svůj čas, a to i nad rámec svého zaměstnání, mají naději, že odchod zvládnou a v samostatném životě uspějí.

Dodnes neexistuje závazná metodika pro přípravu na odchod dětí z dětských domovů. Tento fakt hodnotím jako tristní a sama bych se návrhem chybějící metodiky chtěla zabývat v pokračujícím magisterském studiu.

Kvalitativní výzkum, který byl uskutečněn, poskytl odpovědi na výzkumné otázky a cíl bakalářské práce byl splněn.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

KNÍŽNÍ ZDROJE:

BOŤOVÁ, Antonie. *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Vyd. 1. Brno: Triada - poradenské centrum, 2008, 167 s. ISBN 978-80-254-3353-9, s. 64-68

BLAHOSLAV KRAUS, Věra Poláčková et al. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 978-807-3150-044

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1986. Hálkova sbírka pediatrických prací.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 280 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

VLASTA HRDLIČKOVÁ, Jiřina Pávková. *Výchovno-vzdelávací práca v detských domovoch: k otázkám sociální pedagogiky*. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakl., 1989, 267 s. ISBN 80-080-0047-3

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vydání 1. Praha: Grada Publishing, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

KOVAŘÍK, Jiří. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 167 s. ISBN 80-717-8957-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Z. a kol. 1999 *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, c1994. ISBN 80-858-2406-X.

MATĚJČEK, Zdeněk, Věduna BUBLEOVÁ a Jiří KOVAŘÍK. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1997, 69 s. Zprávy (Psychiatrické centrum). ISBN 80-851-2189-1.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vyd. ; rozšíř. a přeprac. Praha, 1999, 159 s. ISBN 80-858-5076-1.

- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozš. a přeprac. vyd. Praha, 2003, 161 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-864-2919-9, s. 50
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 287 s. ISBN 80-717-8549-0.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 336 s. ISBN 978-807-3678-258.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- NOVÁKOVÁ, D. *Dům na půli cesty*. Praha, 1999. Postupová práce. Karlova univerzita.
- PROCHÁZKA MIROSLAV. *Sociální pedagogika*. Praha: GRADA, 2012. ISBN 978-80-247-2433-1.
- PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 203 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.
- SEDLÁŘOVÁ, Petra. *Základní ošetrovatelská péče v pediatrii*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 248 s. ISBN 978-802-4716-138.
- STRAUSS, Anselm. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Přel. S. Ježek. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-858-3460-X.
- ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy: teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
- ŠVANCAR, Z., BURIÁNOVÁ, J. *Speciálně pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 215 s.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

BITTNER, Petr. Děti z ústavů!: Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte. *Liga lidských práv* [online]. 2007 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: lp.cz/wp-content/uploads/Deti_z_ustavu.pdf

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. Středisko náhradní rodinné péče: Průvodce náhradní rodinnou péčí. *Poradna pro náhradní rodinnou péči* [online]. 4. vyd. 2009 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: http://terezin.websites.cz/files/download/brozury/Stredisko%20vychovne%20pece_pruvodce%20nahradni%20rodinnou%20peci.pdf

Čtyři moduly kurzu „Život nanečisto“. *Život nanečisto* [online]. 2011 [cit. 2013-08-28]. Dostupné z: <http://www.zivotnanecesto.cz/projekt.html>

GOTTWALDOVÁ, Martina. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: Metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J.J.Pestalozziho Chrudim* [online]. 2006 [cit. 2012-01-30]. Dostupný z WWW: <http://www.otevridvere.cz/download/metodicka_prirucka.pdf>

K Problematice Svěřenců Jednotlivých Typů Zařízení Pro Výkon Ústavní, Respektive Ochranné Výchovy. Ministerstvo vnitra ČR [online]. 2007 [cit. 2014-01-17]. Dostupné z: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/dokument/2007/prevence/mladez1016/hodnoceni_systemu_3.pdf

Košára. *Občanské sdružení DOM* [online]. 2009 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z: <http://dom-os.cz/?sid=5&cid=5/>

KUTIN, Helmut. Sos-vesničky: O sdružení. [online]. [cit. 2013-10-10]. Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/o-sdruzeni/>

MATĚJČEK, Zdeněk. Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace. *SOS dětské vesničky* [online]. 2004 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: www.sos-vesnicky.cz/res/data/027/003182.ppt

MATOUŠEK, Oldřich, Jan FOLDA, Hana PAZLAROVÁ a Anna ŠABATOVÁ A KOL. Následná péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice - situační analýza. In: *SOS DĚTSKÉ VESNIČKY* [online]. 2009 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z: <http://www.sos-vesnicky.cz/pro-media/novinky/mezinarodni-konference-venovana-tematu-nasledne-pece/>

Občanské sdružení DOM: O nás. *Občanské sdružení DOM* [online]. 2009, 2013 [cit. 2013-09-10]. Dostupné z: <http://dom-os.cz/o-nas/>

Registr poskytovatelů sociálních služeb - Domy na půl cesty. *MPSV* [online]. 2007 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do;jsessionid=FBD0511B744392105B5AE45B8CFDFA00.node1?sd=domy+na+p%C5%AFI+cesty&zak=&zaok=&SUBSESSION_ID=1389878265053_1

Socped 2009. *Zpracování výsledků výzkumu* [online]. 2009 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: <http://socped2009.wz.cz/vyzkum2.doc>

SOUČASNÁ LEGISLATIVNÍ SITUACE V OBLASTI NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČR. Pěstounská péče - projekt "Pěstouni mají právo na služby [online]. 2006 [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/legislativa.php#info_legislativa

Startovné do života. *Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových* [online]. 2008 [cit. 2013-09-10]. Dostupné z: <http://www.nadacnifondklausovych.cz/projekty-a-nadacni-prispevky/ii-cyklus-projektu-startovne-do-zivota.asp>

Středisko náhradní rodinné péče: Ústavní péče. Náhradní rodina [online]. [cit. 2014-10-11]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/ustavni_pece

Šance pro snadnější start do života. *Šance Pavlínky Němcové* [online]. 2011 [cit. 2013-09-10]. Dostupné z: <http://www.sancepn.cz/projekty-sance-start.php>

Tykadlo. *Občanské sdružení DOM* [online]. 2009 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z: <http://dom-os.cz/tykadlo/>

Typy náhradní rodinné péče: Osvojení. *Fond ohrožených dětí - Brno* [online]. 2013 [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: <http://www.fondohrozenychdetibrno.cz/adopce.html>

Život nanečisto. *Múzy dětem* [online]. © 2009 [cit. 2013-08-28]. Dostupné z: <http://www.muzydetem.cz/projekty/#znn>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Návrh na zařazení dětí do účasti na projektu STARTOVNÉ DO
ŽIVOTA

Příloha č. 2: Šance pro snadnější start do života- Formulář B

Příloha č. 3: Rozhovory s informanty

Příloha č. 1: Návrh na zařazení dětí do účasti na projektu STARTOVNÉ DO ŽIVOTA

Nadační fond manželů Livie a Václava Klausových
Identifikační číslo: 27082857
Praha 1 Hrad, 119 08

Dětský domov:

podává návrh na zařazení dětí do projektu STARTOVNÉ DO ŽIVOTA.

Všechny níže jmenované děti byly seznámeny se smyslem, cílem a zásadami projektu STARTOVNÉ DO ŽIVOTA, především s tím, že

- Cílem projektu je napomoci dětem **ve věku 14 až 18 let žijícím v dětském domově** formou finančních příspěvků, které mu při opuštění DD usnadní pořízení věcí nebo napomohou při vstupu do života. Smyslem projektu je i motivovat děti k vlastní odpovědnosti, k rozvoji jejich osobnosti i aktivní účasti.
 - Příspěvky budou ukládány na speciální typ Dětského konta u Komerční banky, a.s., Smlouvu o zřízení a vedení tohoto konta uzavře za účastníka projektu soudem ustanovený opatrovník a teprve po dovršení zletilosti může s finančními prostředky nakládat pouze obdarovaný účastník projektu, a to v souladu s jejich účelovým použitím, které bude předem dohodnuto s opatrovníkem.
 - Každý účastník projektu dostává jednou ročně (v prosinci daného roku) nenárokový bonus ve výši 2.500,- Kč. Na návrh opatrovníka může být účastníkovi projektu poskytnut (v září daného roku) i tzv. motivační bonus do výše 1.500,- Kč každý rok. Motivačními kritérii pro udělení bonusu jsou:
 - a) prospěch, resp.jeho zlepšení
 - b) chování
 - c) zapojení do mimoškolních aktivit.
- Celkově může účastník projektu naspořit max. částku 16.000 Kč.
- Účast v projektu a poskytování příspěvků se pozastavuje, pokud je účastník převeden do výchovného ústavu, jde zpět do rodiny či do pěstounské péče nebo na návrh opatrovníka. Opatrovník může po schválení nadačním fondem účast v projektu i zrušit (v případě kriminální činnosti, častých kázeňských přestupků, nedodržování školní docházky atd.) a všechny naspořené finanční prostředky se převedou zpět nadačnímu fondu.
 - Před dovršením zletilosti účastník s opatrovníkem sepíše dohodu o účelu využití naspořených finančních prostředků. Prostředky mohou být využity zejména k dalšímu vzdělávání, zajištění bydlení popř. nákupu potřebných věcí do domácnosti.
 - Účastník II. cyklu projektu Startovné do života má možnost dostat od Nadačního fondu manželů Livie a Václava Klausových tzv. Superbonus ve výši 5.000,-Kč. Tento zvláštní bonus může získat v případě, že zdárně ukončí středoškolské vzdělání (zakončené maturitou nebo výučním listem) a zašle o tom do 3 měsíců od jeho získání na adresu nadačního fondu příslušný doklad (kopii maturitního vysvědčení popř. výučního listu).

a potvrdily seznámení, souhlas a zájem na účasti v projektu podpisem.

Příloha č. 2: Šance pro snadnější start do života- Formulář B

ŠANCE PRO SNADNĚJŠÍ START DO ŽIVOTA

Žádost o nadační příspěvek

Dětský domov (zařízení)

.....

.....

Zastoupený ředitelem (ředitelkou)

.....

Žádám o poskytnutí nadačního příspěvku ve výši Kč,

(stručně zdůvodnění žádosti a popsání účelu – vypsát konkrétně akci, dítě, skupina ...)

který bude použit na následující výdaje :

.....

.....Kč

.....

.....Kč

.....

.....Kč

.....

.....Kč

.....

.....Kč

.....

.....Kč

.....

.....Kč

.....

.....Kč

.....

.....Kč

.....

.....Kč

V dne

.....

za dětský domov

jméno, razítko a podpis ředitele,ředitelky

.....

žádosti zasílejte na e- mailovou adresu ředitelky nadačního fondu sturmova@sancepn.cz

Příloha č. 3: Rozhovory s informanty

Informant č. 1

V kolika letech a proč jsi přišel do dětského domova?

Do dětského domova jsem přišel ve čtrnácti, přišli jsme tam z důvodu, že otec zemřel, když mu bylo nedožitých 40let a máma byla mladá, byla mladá a chtěla si užít. Nás bylo šest dětí, 5kluků a jedna holka a ona to nezvládala. Ona nepracovala, neměla zaměstnání, byla v domácnosti, takže příjem prakticky neměla žádný, akorát přídavky na děti.

Komentář [P1]: smrt, chaos, bída

Když vás bylo šest, to jste všichni šli do dětského domova?

Ne, ten nejstarší, tomu bylo už sedmnáct a ten doma zůstal. Ten se učil v Hořině u Mělníka na traktoristu mechanizátora, druhým nebo třetím rokem, nevím přesně. Tam se rozhodli, že ho sem nevezmou, že by to byl problém, že by třeba utíkal.

Komentář [P2]: ztráta

Takže tobě bylo čtrnáct, byl jsi v pubertě?

No tak jako čtrnáct, Jardovi bylo patnáct.

Takže byl někdo starší než ty z vás?

Jarda byl šedesátý druhý ročník, já jsem byl šedesátý třetí a Jindra byl šedesát jedna, toho nechali doma. Šedesát dva Jarde, šedesát tři já a šedesát pět Zdeněk a Jana sedm desátčtyři nás všechny sem

Jaké to bylo v dětském domově, zvykli jste si rychle?

Abych pravdu řekl, ono to doma nebylo nic moc, když ta mamka se o nás nestarala, my jsme byli dva tři dny doma samy, doma nebyla ani koruna ani jídlo, tak co jsme měli dělat? My jsme chodili do krámu, tam nám dali na dluh, a to jen proto, že nás znali, věděli, že nás nenechají hlady umřít. Dali nám rohlík, chleba a jestli i máslo, to si už nepamatuju. Ale to nebylo furt, ale matka byla třeba dva dny v kuse pryč. My jsme byli od rána do večera a přes noc a druhý den zas samy.

Komentář [P3]: samota,dluhy,hlad

Těm nejmladším sourozencům bylo kolik let?

Janě byly dva roky, přijel domů brácha z učňáku a my doma samy a kde je máma, my jsme říkali, že teď před chvílí tady byla, tak se otočil a běžel pro ni a přivedl ji. Říkám, tohle byla špatná doba...

Když jste přišli do dětského domova do Ratají nad Sázavou, jaké byly vaše pocity?

Nene, pro nás ten příchod do děcáku byl takřka vysvobození. Ne že bysme kvůli tomu mamku neměli rádi, to určitě ne, nevím, někdo s tím má problém, ale já jsem s tím problém neměl.

Komentář [P4]: vysvobození

Mamka vás navštěvovala?

Jo, většinou jednou za rok za námi jezdila..

A vy k ní?

Nene, já ne. Jarda když šel do učení, tak na víkend jezdil jednou do děcáku a jednou zase k ní. To se takhle domluvil s ředitelkou domova a pořád to po týdnu střídal a fungovalo to, ale já jsem neměl potřebu. Já jsem měl kamarády tady, hrál jsem fotbal, fotbal byl pro mě skoro všechno, tak jsem trávil volný čas...jen fotbal. Takže mamka za náma jednou rok přijela, nám to stačilo.

Komentář [P5]: odcizení, fotbal

Jezdila na Vánoce?

Ne to ne, spíš v létě nebo tak, ona trpěla lupénkou..

Je ještě živá?

Ne, zemřela v padesáti, deset let po tátovi.

Vzpomínáš na někoho z dospělých z dětského domova? Oblíbil sis tam někoho, třeba kuchařku nebo třeba údržbáře, já nevím...?

No to asi ne, ale ty vychovatelky byly hodný, to byly tenkrát soudružky, to nebyly tety jako dnes, ale soudružky. A z té doby se je pamatuji všechny Víznerovou, Pitauerovou...pak tam byly noční Hromasová, a některý jména např. paní Pivoňková, donedávna ředitelka domova důchodců, tu si taky pamatuju, ale abych měl nějakou vyloženou vzor, to ne.

Komentář [P6]: klid, pohoda

Ty jsi přišel ve čtrnácti letech, to znamená, že za chvíli jsi šel do učení?

No já jsem chodil tady v Ratajích do devítky, teda ještě 14dnů jsem chodil do osmičky a pak ještě devítku. Já chodil do devítky s Pavlem Řehákem, Pavlem Lancem...

Na učňák jsi jezdil kam?

Do Čáslavi, tam jsem se vyučil. Já jsem vlastně nevěděl, kam půjdu. Víím jen, že táta byl traktorista, brácha se taky tímhle vyučil, když je ti čtrnáct roků, tak víš prd, co dělat, potřebuješ poradit. Takže to mi vybraly vychovatelky a ještě bych jim za to měl poděkovat, protože to se trefily. To byla jediná práce, teda já jich moc nedělal, celý život v zemědělství. Tři roky jsem se učil v Čáslavi, byla nabídka maturit, ale to víš v sedmnácti, osmnácti, lákaly mě peníze, říkal jsem si puďu dělat, učit se už nechci. Takže od sedmnácti jsem už jezdil s traktorem, takže jsem dělal ve statku v Ratajích a na obědy jsem chodil do dětského domova, protože tam byl můj domov. Já jsem vlastně chodil z domova (myšleno z děcáku) do statku do práce.

Komentář [P7]: nevyhraněnost, vděk, nový domov

Kdy jsi tedy vlastně odešel z dětského domova?

Já už sem rok dělal ve statku a z domova jsem chodil do práce, a když mi bylo osmnáct, tak jsem přešel na svobodárnu do statku v Ratajích nad Sázavou.

Takže bydlení jsi nějak řešit nemusel, to ti přidělili, že jsi tam nastoupil do práce a současně ti byla ukončena ústavní výchova? Byl jsi nějak vybavený z dětského domova do života?

Dali mi pár hrnců, sadu nádobí, nějakou deku, prostěradlo, kapnu, povlečení.

Komentář [P8]: vybava

Nějakou finanční hotovost?

Ne, já měl vkladní knížku, ale už nevím kolik jsem měl peněz..

Ty jsi musel mít nějaký sirotčí důchod po tátovi, že?

Ne, mamka možná něco pobírala, ale na nás neplatila, neměla z čeho..

To by ale mamka nemohla pobírat, sirotčí důchod by musel chodit do dětského domova a museli by vám ho ukládat... nebo alespoň částečně..

Já jen vím, že když mamka umřela, tak jsme jeli na Mělník kvůli závěti, a tam nám správce závěti řekl, že vlastnili barák, starej, ale byly tam chlívy, stodola, bylo to takové větší...a tam nám řekl, že máma dluží státu peníze za nás. A my jako dědicové jsme měli nárok každý na kousek. Řekl, že buď nám to dají a my budeme muset, až to prodáme, zaplatit ten dluh nebo se toho zřeknem a my se zřekli ve prospěch toho nejstaršího. On to prodal, zaplatil dluhy a jestli něco zbylo, nevím, my se potom nepídili, tohle vždycky dělá v rodině jen problémy. Hodili jsme to za hlavu.

Komentář [P9]: dědictví, dluhy, problémy

Když dneska děti odcházejí z dětského domova, tak dostávají buď hmotné věci nebo peněžitou částku ve výši 10-15tis. Kč, to se tě asi netýkalo, že?

Ne, netýkalo. Ale jak říkám, my jsme to dřív měli lepší nebo já. Dneska je problém s bydlením. Já jsem např. věděl, že je tady v Ratajích volnej byt, tak jsem řekl vedoucímu, to už jsem chodil s Dášou, měli jsme v plánu spolu být. On mi tenkrát řekl, ožeň se, dostaneš byt. Tak jsme se vzali, byt nám byl přidělen, ale za 15tis. Kč. Tenkrát to byly peníze, ale proti dnešku je to něco jinýho. Pak nám ještě řekli, že když odpracujem u statku deset let, tak nám ještě polovinu odečtou. Takže jsme dostali byt za sedm a půl tisíce. To bylo před třiceti lety.

Komentář [P10]: nová rodina

Připravoval tě někdo nějak systematicky na odchod z dětského domova? Někdo třeba takový, kdo by měl přímo funkci spojenou s touto problematikou?

Nene, prostě jsem se v osmnácti sebral, poděkoval, protože já jsem si nikdy nestěžoval na děcák. Ten osud to tak asi chtěl, kdyby to tak nebylo, neměl bych Dášu (manželka) a tohle všechno co mám...kdybych zůstal doma. Ale nedá se srovnávat třeba dnes, co děti v děcáku mají, já dostal tenkrát na Vánoce tílko, trenýrky, ponožky a hotovo, to bylo všechno. A neptal se tě někdo, chceš něco jinýho. Já byl v děcáku čtyři a půl roku a za tu dobu jsem nikde nebyl, jen jednou v Hraběticích v Krkonoších. Jednou v létě jsem tam byl. Dali mi najíst, spát jsem

měl kde. To dnes co mají děti, přesto jsou kolikrát drzí. My jsme taky občas zlobili, ale ředitel měl takovou autoritu, že jsme si moc nedovolili.

Komentář [P11]: osud, skromnost, dostatek

Byl jsi po odchodu z dětského domova v kontaktu se sourozenci?

Ano se sourozenci jsme se potkávali, ne pravidelně, ale jo. Když jsem byl např. na vojně, tak jednu dovolenku jsem trávil u mámy.

Dočkala se narození tvých dětí?

Dočkala, ale už je neviděla. Dočkala se ale vnoučat u staršího bratra. On bydlel blízko, tak k nim chodila denně nebo je i hlídala.

Měl jsi někdy nějaké problémy – finanční, vztahové apod.?

Asi ne, já dělal ve statku do roku 1996 a pak jsem šel dělat do skláren do Sázavy. Ještě jsem mezi tím zkoušel dělat u zedníků v Praze, že tam vydělám víc peněz, ale byl sem celý týden pryč v Praze, vracel jsem se v pátek...tak to mi vydrželo půl roku.

Komentář [P12]: peníze, stesk

Měl jsi někdy pocit, že jsi třeba nějak znevýhodněný z důvodu, že jsi byl v dětském domově, třeba při hledání práce?

Nene, některý lidi nechtějí dělat, ale já vždycky chtěl, teď jsem nemocný (trojitý by-pass), pobírám důchod a mohl bych být doma, ale já chci dělat, tak si k částečnému důchodu přivydělávám. Mám vnoučata, chci jim taky něco dát...

Komentář [P13]: nevzdat to

Co bys s dnešními zkušenostmi poradil těm současným dětem, které odcházejí, co si mají počít se životem?

To je těžký. Je to všechno odvislý od práce, ten člověk se musí chtít vyučit a musí chtít dělat. Udělat si školu, ne že se rozhodnu a něco ukradnu... Já vím, že se blbě shání práce, ale musí to zkoušet... Je pravda, že když tě vykopnou z práce a budeš doma, máš se kam vrátit. Ale tady je to jiný, to je obrovské problém. Po čtrnácti dnech ten člověk jde krást.... a já se mu nebudu divit. Když se dítě bez práce vrátí domů za tátou nebo mámou, tak řeknou, tak tady buď a hledej si práci. Je potřeba odcházet z dětského domova a mít práci, to je základ. Nikoho dnes nezajímá, že skončíš pod mostem.

Komentář [P14]: víze, houževnatost

Poslední otázka zní, jaký život vedeš a jak jsi spokojený, ale protože vidím, jak žiješ, je vlastně skoro zbytečná.

Já jsem spokojený maximálně. Vždycky si říkáme s Dášou, že máme všechno, děti, vnoučata, dobrý zeťáky, byt vlastní, zahrádku...práci, zdraví občas skřípe, co víc si přát?

Komentář [P15]: spokojenost

Informantka č. 2

Pamatuješ si, v kolika letech jsi přišla do dětského domova a proč?

Přišla jsem v 8 letech a z důvodu protože mi umřela matka aaaa byla jsem zneužívána svým vlastním bratrancem.

Komentář [P16]: smrt, zneužívání, bolest

Eee, tak.. Jak se ti tady žilo po Tvém příchodu sem?

Já jsem měla krásný dětství, krásný.

Komentář [P17]: pohoda

Tady?

Ano.

Našla sis kamarády tady nebo sis hledala kamarády třeba zvenku, ve škole?

Našla jsem si kamarády jak tady, tak ve škole. Neměla jsem s tím žádný problém.

Měla jsi ráda někoho z dospělých, utvořila sis k někomu vztah – k vychovatelce, kuchařce, k někomu z okolí...?

Jenom k jedné vychovatelce (jmenuje ji). Jo ještě s paní učitelkou ze školy, brali si mě, chodila jsem k nim domů, jezdila jsem s nimi na dovolený, brali si mě na Vánoce.

Komentář [P18]: spřízněné osoby

Udržovala jsi nějaký kontakt se svou rodinou (tedy s tatínkem, který žije ve Švédsku)?

Táta jsem jezdil dlouho, asi do mých čtrnácti, ale potom jelikož byl nemocný, už starý, tak přestal jezdit.

Komentář [P19]: odcizení

Kdy jsi začala přemýšlet o svém povolání?

V patnácti jsem chtěla dělat konzervatoř, protože jsem se věnovala hodně hudbě. Myslím, že jsem se dobře učila... Potom vlastně jsem šla k paní psychologce a ta mi, ta mi vlastně z testů zjistila, že bych se hodila na práci s dětma, a to mě docela motivovalo dost a tak jsem šla na střední pedagogickou školu. A u dětí bych ráda zůstala, protože mě to fakt baví.

Komentář [P20]: talent

Bydlela jsi na internátě?

Bydlela jsem na internátě, sem jsem jezdila na víkendy.

Byla jsi systematicky připravována na odchod z dětského domova, na to, co tě může čekat? Účastnila ses nějakých projektů?

Projektů... nevzpomínám si, že bych se nějakých účastnila. Víím, že tam byl nějaký projekt, ale tam jsem nebyla.. Život nanečisto myslím..

Tvoje záliby?

Hodně zpívám, mám ráda sport, i když ho teďkon tolik neprovozuju, a co mám ještě ráda-vařím ráda.

Jak probíhal obchod z domova, dostala jsi nějakou výbavu, finanční obnos?

Nedostala jsem ještě finanční podporu, ale měla bych dostat... asi tři tisíce.

Jak jsi řešila bydlení, když jsi odsud odešla? Jak dlouho jsi z dětského domova pryč?

Jsem odsud asi ehh rok, ne vlastně dva, chodila jsem ještě do školy, když už jsem byla pryč. Já jsem tady nebydlela, když jsem chodila do školy. Po pedáku jsem šla na hotelovku, tam jsem byla jen tři měsíce do listopadu, pak jsem na jazykovku a to už jsem bydlela s přítelem, takže o bydlení jsem měla postaráno.

Komentář [P21]: hledání

Potkali tě po odchodu nějaké problémy, myslím třeba?

Jo.

Vztahové problémy?

Ty ne.

Finanční?

Ano, a takový ty vyplnit složenku, s tím jsem měla hrozný problémy jako.

Komentář [P22]: problémy

Měla jsi nějakého člověka, na kterého ses mohla v případě obtíží, problémů obrátit?

Na vychovatelku.

Po odchodu, když jsi bydlela již se svým přítelem, kontaktovala jsi svého otce, vídáte se?

My si voláme, jinak ne.

Měla jsi po ukončení jazykové školy problémy s hledáním zaměstnání?

Jo, bylo to těžký, je to těžký najít v týchle době práci. Já jsem hledala hlavně ve školství, jako v mateřinkách- v mateřské školce. Ale pokaždé pohovor byl, že mě vždycky nalákali, jakože dobrý, jaká jsem úžasná a nikdy to nedopadlo, až po tom mi tady paní ředitelka nabídla práci. Rozešli jsme se s přítelem a bylo to těžký, neměla jsem vlastně kde bydlet, a tak jsem začala pracovat tady.

Komentář [P23]: nezdar

Měla jsi někdy pocit, že jsi handicapovaná, tím že jsi z dětského domova? Koukal na tebe někdo skrz prsty?

Ne, ale vždycky jsem se za to styděla.

Komentář [P24]: stud

Udržuješ přátelství s někým z dětského domova?

Přátelství.. ehmm...Mám tady spoustu kamarádů.

Komentář [P25]: návrat

Co bys doporučila těm, kteří teď z dětského domova odcházejí?

Bylo by fajn, aby si úplně každé dítě dělalo rozpočet, aby se naučily hospodařit, aby šly na ty projekty nanečisto, že se tam naučej ty věci jako vyplňovat složenky a to papírování, co já jsem jako neuměla.

Komentář [P26]: umění hospodařit

Jaký je tvůj život nyní?

Jsem spokojená, jsem sama, mám byt.

Kde bydlíš?

Bydlím ve startovacím bytě, je tam menší nájem než co jsme bydleli s přítelem, jen 4500 Kč. Finančně už to teď zvládám.

Komentář [P27]: spokojenost

Informantka č. 3

Pamatuješ si, kdy jsi přišla do dětského domova?

Když mi bylo šest let.

A víš důvod?

Rodiče se rozvedli, neměl se o nás kdo starat. Babička zemřela, ta byla jediná, která nás držela nad vodou.

Komentář [P28]: bezmoc, nedostatek

Takže ty jsi nepřišla sama?

S bráškou.

On byl mladší?

Starší o dva roky.

Jaké to bylo, když jste přišli do dětského domova, to jsi přece byla hrozně malá?

Zvláštní pocit, plno dětí, takový nevím, něco nového.

Komentář [P29]: smutek

Našla sis hned kamarády?

Já přišla před prázdninami, po nich jsem šla vlastně poprvé do školy. Takže ve škole jsem se skamarádila a i v domově.

A co třeba dospělé osoby z dětského domova, byl ti někdo blízký?

No to hned ne, až tak od pátý třídy jsem si oblíbila vychovatelku, se kterou se stýkám dodnes.

Komentář [P30]: bariéra

Udržovala jsi po dobu pobytu v dětském domově styk s rodinou?

K tátovi jsem jezdila pravidelně po čtrnácti dnech, vždycky víkend v dětském domově a další víkend u něj. A takhle to trvalo do mých patnácti, šestnácti let.

Komentář [P31]: táta

Pak se návštěvy přerušily?

Hm, otec přišel o práci, neměl peníze, měl špatné bydlení, nebylo kam jezdit.

Komentář [P32]: konec domova

To už ti bylo patnáct let, jak sis zvolila svoje povolání? Radil ti někdo, jak to probíhalo?

Ne, to prostě bylo daný, byla jsem v osmičce, tak mi řekli, že půjdu tam a tam a hotovo. Nikdo to se mnou nijak neprobíral, nikoho nezajímalo, co budu potom dělat.

Komentář [P33]: nezájem

Kam jsi tedy šla do učení?

Do obuvnického průmyslu. Vyučila jsem se ve Zruči nad Sázavou, kde se šily boty.

Připravoval tě někdo nějak systematicky na odchod z dětského domova, mluvil s tebou někdo o tom, co bude po odchodu z dětského domova?

Ne nikdo se mnou o tom nemluvil kromě té jedné vychovatelky, kterou jsem měla nejvíc ráda. To byla prostě taková moje mamina.

Komentář [P34]: podpora

Všechno jsi s ní řešila, i např. vztahové věci?

Ne, to jsem se styděla. To mi přišlo takový moc osobní. Já byla děsně uzavřená.

Komentář [P35]: uzavřenost

To znamená, že v osmnácti letech jsi odešla a při odchodu jsi dostala nějakou finanční hotovost nebo výbavu?

Finanční rozhodně ne, ale dostala jsem nějaké cejchy, ručnik, talíře...nebylo toho moc.

Řešila jsi bydlení sama nebo ti někdo z dětského domova pomáhal hledat ubytování?

Nakonec jsem šla na ubytovnu do Zruče nad Sázavou, kde jsem po vyučení musela odpracovat 3 roky. Nakonec jsem tam bydlela jen rok a půl a pak jsem šla pracovat do odloučeného závodu, který byl v Uhlířských Janovicích. To už jsem měla od sedmnácti let vztah a bydlela jsem u přítelových rodičů.

S tátou nebo s rodinou ses v té době vůbec už nestýkala?

Když se mi narodila dcera, tak jsem kontaktovala matku. Byla jsem vždycky zvědavá, kdo mě přivedl na svět, protože mi byly dva roky, když od nás odešla, vlastně jsem jí nepoznala.

Komentář [P36]: zvědavost

Jak jsi jí našla?

Zašla jsem na matriku, tam jsem všechno zjistila a rozjela jsem se za ní.

Byla jsi spokojená, když jste se potkali, jak to probíhalo?

No něco tak děsného jsem ještě neviděla. Zazvonila jsem u takového starého domu, za chvíli vyšla ven moje matka, hrozná osoba, za ní se vyvalil dým kouře. Zeptala jsem se jí, jestli ví, kdo jsem a ona mi řekla „to je jasný, že vím“. Měla děsnej hlas, vypadala příšerně a vůbec jsem jí nezajímala, ale vyřešila jsem si to pro sebe a už jí nechci nikdy vidět.

Komentář [P37]: zklamání, smutek

Měla jsi celou dobu stále to svoje původní zaměstnání?

Dlouho ne, dala jsem výpověď a nastoupila do sklářenského oboru, takže dělám foukačku skla, tam jsem vlastně byla až do té doby, kdy jsem přišla do jiného stavu a po mateřské jsem se zase vrátila zpátky.

Komentář [P38]: profese

Měla jsi někdy pocit, že bys byla nějak znevýhodněná, že jsi nějaký čas strávila v dětském domově. Teď myslím, třeba když jsi hledala práci nebo ve vztazích?

Ne, v práci o tom snad ani nikdo nevěděl, ale asi v šestnácti letech, když jsem chodila s jedním klukem, tak jeho máma, řekla, že jsem z děčáku, tak od ní radši ruce pryč.

Kdyby jsi dnes, se svými zkušenostmi, chtěla poradit ocházejícím dětem z dětského domova, co bys jim poradila, aby ten odchod a hlavně nový začátek měly lehčí?

Já nevím... jen vím, že je to hrozně těžký. Já jsem vlastně brzy po odchodu dostala ránu osudu, když mi zemřel otec. To mi bylo devatenáct. Já nevěděla kam jít, co kde zařídit, co kde zaplatit. Já nevěděla nic jak zařídit, pozůstalost, záležitosti u notáře. Táta měl dluhy, já nevěděla, jestli se dědí dluhy, netušila jsem, jak s tím naložit. Pomohli mi rodiče mého muže.

Komentář [P39]: podpora, pomoc

Důležité je někoho mít, kdo poradí. Tchyně s tchánem jsou hodní lidé?

Hm, fakt super.

Co bratr?

Postavili jsme se k tomu oba dva napůl.

Kde teď žije tvůj bratr?

V Zásnukách.

Takže to je vlastně jediný člověk z tvojí rodiny, s kým se stýkáš.

Ano, mám ho moc ráda.

Komentář [P40]: vztah s bratrem

A s mamkou už nemáš chuť se setkat?

Ne, to v žádném případě. Dneska, když mám děti, nedokážu pochopit, že se k nám otočila zády a odešla od nás.

To ti bylo kolik let?

Asi dva roky, to já si ještě nepamatuju. Otec dělal v cihelně, od nich dostal takový baráček, tam jsme žili, než jsme skončili v děcáku. Babička pracovala v nemocnici. Ta se o nás taky hodně starala, ale pak dostala rakovinu a zemřela. Jsou to jen takové úryvky. Pak se otec oženil, macecha mě neměla ráda.

Takže pro tebe asi bylo líp v dětském domově.

Tak to stoprocentně. Macecha mě hodně tloukla. Měla jsem modřiny i v obličejí.

Komentář [P41]: násilí

Jaký je tvůj život teď?

Jsem foukačka skla, mám dvě děti, živý až moc. Dceři je čtrnáct a synovi bude deset. Peču dorty, je to moje záliba. Mám šťastné manželství. Hodně s manželem a dětmi cestujeme, skoro každý rok jsme u moře. Jsem spokojená...

Informant č. 4

Pamatuješ si ještě, v kolika letech jsi přišel do dětského domova?

Ano, ve třech letech jsem přišel.

Víš z jakého důvodu?

Vím, rodiče se o mě nedokázali starat tak, aby mohli vést výchovu.

Komentář [P42]: selhání rodiny

Ty jsi žil jen s mamkou nebo i s tatškou?

Žil jsem s mamkou i tatškou.

Přišel jsi do dětského domova sám nebo se sourozenci?

Přišel jsem se souzencema. Mě byli tři, sěgře 2 a bráchovi, to si už nepamatuju.

Když jsi přišel do „děčáku“, jak probíhal tvůj život?

Je to už strašně dávno, ale myslím si, že jsem měl dobrý dětství, protože mám z té doby jen dobré vzpomínky. Tolik moc si nepamatuju, ale myslím si, že jsem vyrůstal v dobrém prostředí.

Komentář [P43]: nová stabilita

Kamarádil ses hlavně s dětmi z „děčáku“ nebo i mimo něj?

I z venku. Ve školce jsem měl kamarády a v Ratajích se všichni tak nějak znali.

Komentář [P44]: nové vztahy

Kromě kamarádů ti byli blízcí třeba nějaké dospělé osoby z dětského domova?

Hlavně k tetám, které mě vychovávaly, k tetě Žohové, Vokrálové...

Komentář [P45]: důvěra

Jezdil jsi občas domů ke svým rodičům, udržoval jsi s nimi nějaký styk?

Ne, nechtěl jsem. Anebo vlastně ani nebyla možnost. Matka byla ve vězení a otec neměl podmínky.

Komentář [P46]: odcezení

Když ses dostal do věku, kdy jsi rozhodoval o svém budoucím povolání, řešil to někdo s tebou?

Když jsem se měl rozhodnout, tak jsem neměl úplně představu, co konkrétně bych chtěl dělat. Tam mi pomohla psycholožka dr. Címlová. Tak jsem dělal tzv. profítesty. Ta mi řekla, že jsem obchodní typ, tak jsem šel na obchodní školu. Vyučil jsem se prodavačem a pak jsem si ještě udělal maturitu.

Komentář [P47]: vlohly

Jak dlouho jsi byl tedy celkem v dětském domově. Ty jsi odešel v osmnácti letech?

Ne já odešel dřív, asi v sedmnácti. Šel jsem do rodiny Justových. David Just byl můj vychovatel a nabídl mi, že bych u nich mohl být. Byla to rodina, která se o mě postarala a díky ní jsem mohl po vyučení absolvovat ještě nástavbový obor a udělat si maturitu.

Komentář [P48]: nový domov

Ty jsi v této rodině bydlel, účastnil se veškerého chodu v této rodině?

Ano bydlel, oni měli tři děti, pomáhali mně, trávil jsem s nimi volný čas.

Komentář [P49]: nová rodina

I teď, když už s nimi nebydlíš, stýkáš se s rodinou Justových?

Ano.

Než jsi odcházel z dětského domova, absolvoval jsi nějakou přípravu na odchod z tohoto zařízení do života? Účastnil ses nějakých projektů?

Ano, zúčastnil jsem se jednoho, myslím, že se jmenoval Život nanečisto. Toho jsem se zúčastnil, ale myslím, že mi to nedalo tolik, kolik bych chtěl a potřeboval. Myslím si, že realita je pak jiná a ten projekt mě nepřipravil, tak abych pochopil, co bude venku.

Komentář [P50]: nepřipravenost

Bylo to nedostačující?

Ano, zcela.

Nějakou hmotnou podporu jsi dostal při odchodu.

Něco tam bylo, ale to už si nepamatuju.

Takže při odchodu jsi bydlení neřešil?

Ne, já jsem bydlel u Justů a pak už sám a vlastně teď taky sám.

Svoji biologickou rodinu jsi po odchodu z dětského domova nebo i někdy potom kontaktoval?

Nekontaktoval a ani jsem nechtěl.

Měl jsi po odchodu z dětského domova nějaké problémy, které jsi musel řešit?

Měl jsem problémy s jednou firmou, reklamní. Chtěli na mě peníze, za něco, co mi nezprostředkovali. A musel jsem se z toho „vyhrabat“, ale zvládl jsem to.

Komentář [P51]: finance

Kdo ti přitom pomáhal?

Hlavně rodina, tím myslím Justovi a kamarádi samozřejmě.

Komentář [P52]: pomoc

Jak žiješ teď, co děláš?

Studuju vysokou školu, žívím se příležitostnými brigádami...

Cítil ses někdy nějakým způsobem znevýhodněný, že jsi tak dlouho žil v dětském domově?

Ne nikdy, nikdy se mi nestalo, že by mě to někdo předhodil.

Udržuješ i teď, po odchodu, přátelství s někým z „děčáku“?

Ano, s některými ano, ale já jsem si vždycky budoval síť svých kamarádů hlavně mimo dětský domov. Děti z „děčáku“ když už jsou mimo, tak ti nedokážou moc pomoci, protože sami jsou na tom blbě. Já hledal kamarády z venku, protože jsem věděl, že se o ně budu moct opřít.

Komentář [P53]: opora

Co bys dnes, už se svými zkušenostmi, poradil těm dětem, které budou odtud odcházet?

Jak jsem již říkal, ať si hledají kamarády nejen z dětského domova, ale také z venku, takové hlavně dobré kamarády, kteří tě podrží, když budeš potřebovat. Díky tomu já dnes jsem

schopen zapadnout do jakéhokoliv kolektivu. Také se vyhnout různým smlouvám, podepisování atd.

Komentář [P54]: integrace

Co je tvým koníčkem teď v současnosti? Co tě baví, co děláš mimo to, že studuješ?

Určitě je to kapela, té věnuju hodně času. Budu vydávat své první CD, tento týden točíme klip.

Kapela je mým největším koníčkem, jinak chodím hodně plavat.

Komentář [P55]: hudba

Myslíš, že už tě žádný problém nedokáže zaskočit?

Ne, to si nemyslím, vždycky se může něco přihodit, ale myslím si, že jsem už dnes ve stadiu, že si dokážu poradit.

Komentář [P56]: nadhled

Informantka č. 5

Pamatuješ si ještě, v kolika letech jsi přišla do dětského domova a proč?

Já jsem přišla, když mi bylo dvanáct let, přišli jsme s bráchou.

Jak ses cítila, když najednou bylo všechno jinak?

Ze začátku to byl šok, ale rychle jsem si zvykla. Rychle jsem pochopila, že se tam budu mít dobře, že se o mě někdo postará. Doma to bylo hrozný, byla jsem týraná, táta nás bil a máma chodila vožralá ráno domů, bylo to pro nás s bráchou vysvobození jít do děčáku.

Komentář [P57]: selhání, zlo

Našla sis hned kamarády?

Nenašla, já jsem byla taková vyplašená, asi jsem se nejdřív musela rozkoukat, potom, ale chvíli to trvalo, než jsem si pak našla kamarády. Ale i tety jsem měla ráda, nejvíc kuchařku (jmenuje) a pak ještě tetu (jmenuje).

Komentář [P58]: uzavřenost

Jsi s nimi v kontaktu i dne, s po tak dlouhé době, co jsi odešla z dětského domova?

Ano, s oběma si píšou přes počítač, jednu mám v přátelích na facebooku. Měla jsem je ráda, věřila jsem jim.

Jezdila jsi někdy domů, k mamce nebo k tátovi?

Jo, chvíli jsem jezdila, ale ona si našla nového přítele a já jsem s ním začala mít špatné zkušenosti, byl agresivní, tak jsem tam přestala jezdit. Já jsem často jezdila na psychiatrii a léčila jsem se u paní doktorky.

Komentář [P59]: odcizení

A co taťka, jezdil třeba za tebou do dětského domova?

Hm, párkrát tam byl, ale mockrát ne, přestal jezdit. Nevím proč. Pak jsem zase začala chvíli jezdit k mamce, to už měla zase nového přítele, ale ten hrozně pil.

Když ses rozhodovala o svém budoucím povolání, kdo ti nejvíce pomáhal?

Asi nejvíc teta ředitelka, ta mě dala na učební obor, na který jsem se nejvíc hodila. Jo a taky jsem byla na testech u paní doktorky, tam mi řekli, že bych měla být buď zahradnice, nebo chovatelka zvířat. Ale pak mi řekli, že jsem moc hodný člověk a zvířata by ho neposlouchaly, tak jsem šla na zahradnici.

Komentář [P60]: zájem o mě

Jak dlouho jsi byla v dětském domově?

Já jsem tam byla od dvanácti do pětadvaceti let.

Když jsi odcházela, měla jsi už zajištěné bydlení, práci?

Ano, teta ředitelka mě zajistila bydlení teda chráněné bydlení v Portusu na Slapech. Dělán v dílně, kde se nakládají hermelíny, taky pomáhám v hospodě, abych to zvládla a měla trochu peněz.

Komentář [P61]: pomocná ruka

Tuhle hospodu teď kvůli majiteli zavřeli, takže tam už nedělám. Já jsem teď nemocná, ale mám invalidní důchod, tak to jentaktak zvládám. Musím chodit na ozařování, to je mi vždycky hodně špatně.

Komentář [P62]: nemoc, nedostatek

Když už jsi bydlela na Portusu, setkávala ses s bráchou nebo s mamkou, tatínkou?

Jo zase se občas setkávám s mamkou a s oběma bráchy, ten jeden je nevlastní.

Co děláš ve volném čase?

Jsem na počítači, zapojuju se do aktivit Portusu, teď třeba o Vánocích jsme pořádali „Akci cihla“, vánoční trhy.

Komentář [P63]: jistota

Potkaly tě nějaké problémy, když jsi odešla z dětského domova?

No hlavně takový ty psychický, já jsem si strašně špatně zvykala na nový prostředí. Já byla v dětském domově hrozně dlouho, a tak se mi stýskalo. Byla to pro mě taková jako rána, ráda bych se vrátila do děcáku, ale už to nešlo.

Komentář [P64]: stesk

Kdo ti byl v takových chvílích oporou?

Měla jsem kamarádky, to jo, ale asi spíš ty asistenti tady na Portusu.

Máš teď nějaký vztah nebo jsi sama?

Mám přítele, je mu čtyřicet dva. Chodí do práce, je taky vyučený zahradník, tak dojíždí do práce do zahradnictví a ještě bokem má brigádu.

Komentář [P65]: láska

Měla jsi někdy problém s tím, že si strávila nějaké roky v dětském domově?

Ne, to neměla, já se potkala jenom s hodnýma lidma.

Jaké máš plány do budoucna?

Chtěla bych se časem s přítelem přestěhovat do Prahy. Dělán si teď kurz hospodaření s penězi. Dostávám nové zkušenosti, abych se nespálila v novém životě.

A napálil tě někdy někdo.

Hm, napálil. Uzavřela jsem paušál, ale už to splácím a jsem vyučená. Pomohli mi asistenti.

Komentář [P66]: zlo tam venku

Kdybys mohla poradit dětem z dětského domova, co bys jim řekla, aby ten nový život začaly bezproblémově?

Asi bych jim řekla, aby se nechytaly takových těch zlých potvor, myslím lidí. Aby si zařídily život tak, aby neměly problémy, aby si našly práci a hlavně aby ji neztratily.

A ty sama, jsi spokojená?

Já jsem moc spokojená, mám přítele, jen jsem nemocná, tak bych se chtěla uzdravit a pak by to bylo dobrý.

Komentář [P67]: dát si pozor

Tak ti přeju, abys byla brzy už úplně zdravá a aby se ti dařilo co nejlépe.